

UNIVERSITAT DE BARCELONA

Departament de Biblioteconomia i Documentació

*

Programa de doctorat en Humanitats de l'Institut Universitari de Cultura
de la Universitat Pompeu Fabra, 2002-2004

Lectura i biblioteques populars.
Model de col·lecció i lectura a les biblioteques populars
de la Mancomunitat de Catalunya: 1918 – 1922

Tesi doctoral que presenta Jordi Llobet Domènech
per optar al títol de doctor en documentació
per la Universitat de Barcelona

Directora

Dra. Assumpció Estivill Rius

Barcelona, gener de 2008

9. LECTURES I LECTORS

9.1 LA RESPOSTA LOCAL A LA PROPOSTA DE LECTURA

L'estudi del fons de les biblioteques restaria incomplet si no es tingués en compte la resposta de les poblacions que reben la concessió d'una biblioteca popular. Les autoritats i la premsa local, els patronats i els lectors es fan seu el servei concedit i amb les seves aportacions ofereixen una visió contrastada de l'oferta bibliogràfica rebuda. Les bibliotecàries, responsables d'avaluar l'ús i l'eficàcia del servei en cada població, recullen i traslladen a la Direcció Tècnica la recepció dispensada a cada municipi. Les observacions i les valoracions de les professionals queden recollides en diversos documents: el dietari de la biblioteca, la correspondència administrativa, els resums estadístics, les memòries anuals i els informes de lectura. L'avaluació del servei de cada biblioteca es publica, a partir de l'any 1922, en l'*Anuari de les biblioteques populars*, publicació promoguda des de la Direcció Tècnica per Jordi Rubió. A través d'aquests documents professionals s'avaluarà, tot seguit, la recepció de la proposta de lectura. Abans, però, és important conèixer la rebuda que les autoritats i les entitats de cada població donen a la proposta institucional dibuixada pels tècnics del govern català.¹

Valls

El setmanari comarcal *La crònica de Valls* dedica la portada del dissabte 22 de juny de 1918 a l'acte d'inauguració de la biblioteca popular, previst per a l'endemà. Les autoritats conviden els vallencs a donar la benvinguda a la nova llum que il·lumina la ciutat. El cronista local Josep Duesaigues remarca la transcendència de l'esdeveniment:

Valls té bona aigua, bon camp, carril, carreteres, gas, electricitat, temples, escoles, hospital, *hermanites*, cuartel, *foot-bal*, i no té parc perquè tot el seu camp ho és. Sols li faltaven per sa integritat ciutadana moderna la Biblioteca i el Museu. Hem posat ja la penúltima pedra de nostra Ciutadania. Aleluia. Escola, Biblioteca, Museu. Som a la segona escala de la Cultura.²

¹ La recerca documental té de guia l'inventari hemerogràfic de Concepció de Balanzó, *Les biblioteques populars de la Generalitat de Catalunya: notes bibliogràfiques per a llur història* (Barcelona: Escola de Bibliotecàries de la Generalitat de Catalunya, 1935).

² Josep Duesaigues, "Ratlles disperses", *La crònica de Valls*, núm. 682 (22 de juny de 1918), p. 1. En termes semblants s'expressa Xènius a la glosa "El museu" (8-XI-1915): "Darrera l'Acadèmia, la Biblioteca. darrera la Biblioteca, el Museu. Això va prenent forma".

La confiança en els beneficis que la biblioteca ha de reportar a la vila és absoluta; uns guanyats que, segons l'erudit vallenc Gabriel Nogués, es deuran en bona mesura a l'habilitat de les bibliotecàries per treure el màxim profit dels llibres escollits per al fons:

[...] suponemos que los organizadores de la misma habrán procurado dotarla de los libros a las necesidades intelectuales que puedan sentir los que hayan de ser sus lectores; y se habrán hecho cargo de la clase de conocimientos que deban adquirir los vallenses, dadas las distintas manifestaciones de la actividad que en nuestra ciudad se desarrolla.³

La setmana següent, *La crónica de Valls* deixa constància de la solemnitat dels actes i de la gran festa amb què les autoritats, les entitats i la població sencera de Valls ha celebrat la inauguració de la biblioteca.⁴ La Biblioteca Popular de Valls és el primer tram d'una extensa xarxa que avança amb pas ferm, al llarg de 1918, amb les inauguracions de les biblioteques d'Olot, Sallent i les Borges Blanques. Tots els municipis acullen amb grans expectatives el servei concedit per la Mancomunitat, un servei destinat a millorar el nivell cultural i el benestar material dels seus habitants i a enfortir l'avenç del poble català.⁵

La satisfacció per l'obra aconseguida no exclou que, ben aviat, sorgeixin a nivell local algunes propostes d'intervenció sobre el fons escollit. El Patronat de la Biblioteca de Valls, reunit el 31 de desembre de 1918, acorda sol·licitar a la Direcció una llista de llibres demanats pel públic que la biblioteca no ha pogut servir, a més d'una sèrie de peticions fetes per alguns dels membres del Patronat.⁶

La llista amb les peticions dels lectors (18 demandes) inclou, entre d'altres, l'*Emili*, de Jean-Jacques Rousseau, *La ben plantada*, d'Eugeni d'Ors, *La fotografia*, de Juan Muffone i les obres de Joan Maragall, de Josep Carner i de Jaume Balms. La sol·licitud de títols concrets es complementa amb una demanda genèrica d'obres d'agricultura, de teologia, del mètode Montessori i de llibres per a infants. La llista amb les peticions dels membres del Patronat (15 demandes) inclou, entre d'altres títols, el *Cancionero popular español*, de Felip Pedrell, tres títols de divulgació mèdica, com ara *Reglas de masaje y su vulgarización*, i una sèrie d'obres literàries, entre les quals, *Pepita Jiménez*, de Juan Valera, *El sombrero de tres picos*, de Pedro A. de Alarcón, *Casta de hidalgos*, de

³ Gabriel Nogués, "Bibliotecas y bibliotecarios", *La crónica de Valls*, núm. 682 (22 de juny de 1918), p. 1.

⁴ *La crónica de Valls*, núm. 683 (28 de juny de 1918), p. 1-2. La crònica de l'acte s'il·lustra amb fragments de les notícies publicades a *La vanguardia*, *La veu de Catalunya* i altres rotatius de Barcelona.

⁵ Un resum excel·lent dels actes públics de col·locació de la primera pedra i de les inauguracions de les biblioteques es pot seguir al treball de Teresa Mañà Terré, *Les biblioteques populars...*, p. 75-80.

⁶ La composició dels patronats de cada biblioteca es recull en els annexos de la recerca de Teresa Mañà Terré, *Les biblioteques populars...*, p. 261-289.

Ricardo León, *Rimas*, de Gustavo A. Becquer, les *Horacianes*, de Miquel Costa i Llobera i *Hores de sol*, de Magí Morera i Galícia.⁷

Sallent

La demanda d'obres d'escriptors catalans i castellans contemporanis és una petició reiterada per diversos patronats, tal com es veurà tot seguit en els casos del Vendrell i de Pineda. A la Biblioteca Popular de Sallent no li cal fer cap proposta en aquest sentit, ja que incorpora en el moment de la seva inauguració, 500 obres d'una biblioteca municipal ja existent, amb una bona secció literària. El fons compta amb un nombre significatiu d'autors que Eugeni d'Ors exclou dels lots inicials: Frederic Soler, Narcís Oller, Santiago Rusiñol, Víctor Català, Josep Pous i Pagès, Ignasi Iglésias, Prudenci Bertrana, Josep Pin i Soler, Josep M. Folch i Torres, Benito Pérez Galdós o Vicente Blasco Ibáñez. La biblioteca municipal inclou també una secció important de llibres de tecnologia i de ciències aplicades, un fons destinat, ben segur, a atendre les necessitats d'una població amb una forta tradició industrial.⁸

Xènius ofereix una imatge de la industrialització de la vila en la glosa que escriu amb motiu de la seva visita de seguiment del procés d'instal·lació de la biblioteca:

Nit negríssima. L'aigua en els salts fa un mugit furiós. I, de tant que s'agita, de tant que es precipita, no deixa que s'hi reflectin en pau les cent finestres lluminoses de cada fàbrica.⁹

La majoria dels donatius que reben les biblioteques populars no tenen el volum i la importància del fons cedit per l'ajuntament de Sallent. La pràctica més habitual és que els autors locals regalin les seves obres a la biblioteca, com és el cas d'Àngel Guimerà al Vendrell o de Sara Llorens de Serra a Canet.¹⁰ La Direcció Tècnica, tal com ja s'ha comentat anteriorment, exerceix un control estricte sobre els donatius d'obres que no pertanyen a la col·lecció local.¹¹ En aquests casos, la biblioteca envia els donatius a la Central tècnica, que en decideix la integració en el fons o bé el retorn al seu propietari, amb els agraïments o les justificacions adients, a càrrec del director de la xarxa o de la directora de la biblioteca.

⁷ Arxiu de la Diputació de Barcelona, capsa C-866, "Biblioteca de Valls", exp. 1, "1918-1934", acta de la primera reunió del Patronat de la Biblioteca Popular de Valls, amb data 31 de desembre de 1918; i carta del secretari del Patronat, Cèsar Martinell, de 22 de gener de 1919. El títol *Hores de sol* es refereix a l'obra del mateix autor, *Hores lluminoses*.

⁸ La descripció quantitativa del donatiu municipal de Sallent es pot consultar a Teresa Mañà Terré, *Les biblioteques populars...*, p.184-185.

⁹ Xènius ofereix una imatge de la industrialització de la vila en la glosa "Sallent" (28-VII-1916) que escriu amb motiu d'una visita de seguiment dels avenços en la construcció de la biblioteca.

¹⁰ La Biblioteca del Vendrell rep la producció dramàtica d'Àngel Guimerà, com a donatiu de l'autor, poc abans de la seva obertura. L'escriptor, fill del Vendrell, és un dels membres del Patronat de la biblioteca.

¹¹ La normativa sobre els donatius s'ha exposat al capítol quart de la recerca.

Els donatius acceptats s'inventarien en el llibre de registre, deixant constància de la seva integració en el fons, mentre que els títols rebutjats es retornen al seu propietari, quedant-ne constància dels motius de l'exclusió en els dietaris i la correspondència administrativa. Per exemple, la Direcció Tècnica rebutja uns títols d'Emilio Salgari, donats a Canet, argumentant que el criteri de la Mancomunitat és acceptar exclusivament "obres d'imaginació de reconegut mèrit literari";¹² Jordi Rubió tampoc considera que siguin adequats per a la Biblioteca Popular de Figueres, una sèrie de llibres oferts per la Societat protestant.¹³ La intervenció sobre els donatius segueix bàsicament, d'acord amb aquests exemples i altres d'estudiats, els criteris adoptats en la formació dels lots inicials, mantenint així una coherència en el procedir.¹⁴

Olot

Totes les inauguracions compleixen amb un acte simbòlic de gran transcendència; cada municipi lliure a la biblioteca una bandera catalana que onejarà al frontis de l'edifici. La cerimònia d'Olot és relatada pel cronista local Polífil, que es val de les paraules del Director d'Instrucció Pública, per explicar el significat de l'ofrena:

Ni llibres sense ideal, ni ideal sense llibres. Aquesta és al nostre entendre, la fórmula de la lliçó del Director, "Els llibres que els nostres fills trobaran estaran coronats per l'ideal nou que la bandera simbolitza". Veus' aquí els dos elements: els llibres i la bandera. La bandera ja la tenim, però no teníem els llibres. Ara que rebem els llibres no oblidem que devem utilitzar-los sense perdre de vista la bandera.¹⁵

A començaments del segle XX, la capital de la Garrotxa travessa per un període de prosperitat econòmica, sustentat en la indústria, les finances i el comerç. Una de les expressions d'aquest desenvolupament és la creació de l'eixample Malagrida, espai urbà on es construeix la biblioteca popular. La construcció d'una "ciutat nova", bastida sobre els fonaments de l'educació i la cultura, és una de les aspiracions dels sectors nacionalistes, disposats a arraconar la grisor d'una "ciutat morta", que viu d'esquena al progrés i sotmesa pel tradicionalisme religiós i localista.¹⁶ La biblioteca popular exemplifica aquestes aspiracions de renovació cultural, que per fer-se realitat hauran de

¹² Arxiu de la Biblioteca Popular de Canet, "Correspondència", carta de la Central de Biblioteques Populars, de 25 de setembre de 1920.

¹³ Arxiu de la Biblioteca Popular de Figueres, "Correspondència", carta de la Direcció Tècnica de Biblioteques Populars, núm. 120, de 17 de gener de 1925.

¹⁴ Teresa Mañà cita altres intervencions de la Direcció Tècnica sobre obres rebudes a les biblioteques de George Sorel, Ernest Renan, Attilio Bruschetti o el setmanari *Fructidor* editat per la Federació de Tarragona de la CNT. Teresa Mañà Terré, *Les biblioteques populars...*, p. 172-173.

¹⁵ Polífil, "La lliçó del Director", *Vida olotina*, núm. 146 (15 d'octubre de 1918), p. 4. L'article forma part d'un número monogràfic dedicat a la Biblioteca, que inclou una valoració dels llibres de la secció d'art a càrrec de Francesc Vayreda, i una breu explicació sobre el sistema d'ordenació de fons, que s'acompanya de la llista de les divisions principals de la Classificació decimal.

¹⁶ Margarida Casacuberta i Rocarols, Joan Sala i Plana, *Cultura i ciutat: segles XVIII-XX* (Olot: l'Ajuntament, 1997), p. 51-59.

superar una dura polèmica amb els defensors de la continuïtat d'una biblioteca municipal creada recentment.¹⁷

Sense fer tan soroll, hi ha un altre debat que envolta la inauguració d'Olot, que té més interès per a la recerca. La tria dels llibres destinats a la biblioteca enfronta els sectors catòlics de la ciutat a través de les respectives tribunes periodístiques. El setmanari *El deber* publica l'article d'un sacerdot olotí donant la benvinguda a la nova biblioteca popular. El prevere enllaça l'avenç amb l'esperit de renovació del moviment catòlic català i els fruits que està donant; des de les versions bíbliques de Mn. Clascar, fins a la publicació de la revista *Vida cristiana* o el catàleg del Foment de Pietat. Per al sacerdot, l'esperit del moviment religiós s'adiu amb l'obra de cultura i civilitat que impulsa el govern català, de la qual neixen les biblioteques populars.¹⁸

La contesta dels sectors catòlics tradicionalistes no es fa esperar. El setmanari *La tradició catalana* qüestiona, de forma contundent, l'acollida que el prevere dispensa a la biblioteca.¹⁹ Després d'identificar el seu compromís amb les posicions nacionalistes, alerta sobre les paraules equívocues del sacerdot que podrien fer pensar que la Mancomunitat ha obert a Olot una biblioteca religiosa destinada a la difusió de la pietat:

Y aixó, desgraciadament, está molt lluny d'esser cert, per quant deu saber l'articulista qu'a les biblioteques populars de la Mancomunitat se serveixen al públich les obres que demana, y nosaltres no tenim noticia de que cap autor prohibit per l'Església o contrari a sos dogmes, ensenyances y disciplina, estigui excluït dels prestatges de les biblioteques populars creades per la Mancomunitat.²⁰

El setmanari presenta la biblioteca com una font d'idees perjudicials i emmetzinades de la qual cal protegir al poble, ja que “per gran que sigui la cultura que a aquest se vulgui atribuir, les lectures que se l'hi dediquen deuen esser seleccionades y intervingudes, si no's vol posar en greu perill sa fe y sa formació cristiana”. Protegir els fidels de les males lectures és un deure de l'Església, ¿com es pot avalar, doncs, una institució en què se serveixen, amb total llibertat, llibres de tota mena?:

Desertariem del nostre lloch si aixís no procedíssem, donchs si bé estimem que la *Biblioteca popular, degudament intervinguda*, podria ésser un nou instrument de cultura, are, no podem aplaudirla sense totes aquelles reserves filles de la nostra fè y de la nostra formació cristiana que Deu ens conservi y perfeccioni.²¹

Potser no és cap casualitat, que Olot sigui l'única biblioteca popular on es localitza una edició de l'*Index librorum prohibitorum* de l'any 1917.

¹⁷ La crisi provocada pels opositors a la unificació d'ambdues biblioteques, encapçalats per l'erudit local Joaquim Danés, és estudiada amb detall per Carme Simon i Judit Terma, “Danés i les biblioteques d'Olot”, en: Jordi Canal i Morell, Antoni Mayans i Jordi Pujiula (eds.), *Joaquim Danés i Torras (1888-1960)* (Olot: Editora de Batet, 1989), p. 95-102.

¹⁸ P.P., “La Biblioteca Popular”, *El deber*, núm. 1.136 (21 setembre 1918), p. 551-552.

¹⁹ “Sobre la Biblioteca Popular. Desfent un equívoc y fixant la nostra posició”, *La tradició catalana*, núm. 56 (28 setembre 1918), p. 672-675.

²⁰ *Ibidem*, p. 673.

²¹ “Sobre la Biblioteca Popular...”, p. 675.

Pocs dies després de la seva obertura, la revista nacionalista *Vida olotina* celebra la concessió d'un instrument que ha de posar la cultura a l'abast del poble:

[...] una finestra oberta al mon, que facilitarà l'esvaiment dels aires viciats i enrarits que ens emmatzinaven i deixarà el pas obert a l'oratge fresc que oxigenarà els nostres esperits i a la clara llum que posant-se damunt les velles coses locals ens en mostrarà lo bell i lo lleig i ens en facilitarà la sàbia i prudent restauració.²²

El Vendrell

L'any 1920, és un any de canvis. Jordi Rubió ocupa la direcció de la xarxa i emprèn un procés de millores del funcionament de les biblioteques que afecten, especialment, la Biblioteca Popular del Vendrell, a punt d'inaugurar-se. La prosperitat del sector vitícola ha impulsat unes millores substancials en l'estructura econòmica i en la fesomia urbana d'una ciutat hereva d'una tradició liberal i republicana. El Vendrell disposa de diverses societats recreatives adscrites a tendències ideològiques oposades. Una d'elles, el Tívoli, obre una sala de cinema l'any 1906, on s'estrena la versió cinematogràfica de *Terra Baixa*, l'any 1910.²³

El 17 d'octubre de 1920, dins de les festes de Santa Teresa, s'inaugura la biblioteca. *La veu de Catalunya* es fa ressò de l'esdeveniment:

L'acte és un graó més de l'escala ascensional que la nostra pàtria va pujant cap a l'assoliment de la plena consciència que, més que altra cosa, ha de donar-li la intensificació i popularització de la cultura.²⁴

El President Puig i Cadafalch pren la paraula, i amb un discurs abrandat valora l'oportunitat d'inaugurar una casa d'estudi, un palau del saber, que ha de portar la "serenor al cor dels seus fills, semblant entre ells aquella noblesa que fa el saber, el veritable saber que per força és educació moral, equilibrada i assenyada".²⁵ La biblioteca tanca tot el saber dels homes, i les bibliotecàries reben l'encàrrec de difondre'l amb tots els mitjans possibles a la seva disposició.

El setmanari republicà local *El Baix Penadès* publicarà de forma periòdica una secció titulada "La nostra Biblioteca"; una mostra de l'esforç de les bibliotecàries per difondre les activitats i l'oferta bibliogràfica del servei. La secció inclou resums estadístics de lectors i lectures, les novetats ingressades o la composició del Patronat. Un Patronat que, a la convocatòria de l'any 1923, aprova sol·licitar a la Direcció Tècnica un augment de l'oferta d'obres literàries:

²² "La finestra", *Vida olotina*, núm. CXLVI (15 d'octubre de 1918), p. 2.

²³ M. Carne Belarte (coord.), *Història del Vendrell* (Valls: Cossetània, 2003)

²⁴ "Inauguració de la Biblioteca Popular del Vendrell", *La veu de Catalunya* (19 d'octubre de 1920), p. 5-6. El parlament del president està reproduït a Josep Puig i Cadafalch, *Escrips d'arquitectura, art i política* (Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2003), p. 227-234.

²⁵ "Inauguració de la Biblioteca...", p. 6.

Es troba sumament migrada l'existència que posseix de literatura espanyola, essent per lo tan constantment demanades les obres d'Alarcón, Pereda, Pérez Galdós, Espronceda, Zorrilla, Blasco Ibáñez, en fi, nombro aquests perquè segons informa la Srta. Bibliotecària hi són constantment demanats i aixó fa preveure que si posseïssim el fons d'un cert nombre d'autors tan importants com els esmentats foren sens dubte ben estimats pels llegidors.²⁶

El Patronat s'imposa, al mateix temps, l'obligació de reforçar la tasca cultural de la biblioteca, amb l'ajuda del consistori:

[...] organitzant conferències i concursos a fi de lograr un esbandiment mes intens de la cultura que encausi als vendrellencs vers totes les rames del saber humà i no estanqui la afició de llegir a entregar-se a la literatura sola.²⁷

Cal eixamplar l'horitzó de lectures dels vendrellencs. I amb aquest objectiu, el Patronat torna a reclamar, l'any següent, més recursos del consistori per tal d'obtenir de la institució:

[...] un major rendiment científic i pràctic per medi de conferències, vetllades, concursos i d'altres adequats procediments de divulgació que eviten la contingència de quedar reduïda l'eficàcia de la Biblioteca a un senzill centre de lectures recreatives.²⁸

La petició de millores no amaga la satisfacció del Patronat pels resultats obtinguts en l'acció educadora de la biblioteca, i agraeix, en la seva memòria l'actuació de la Direcció Tècnica de les Populars destinada a augmentar l'oferta d'obres literàries de la Biblioteca.

L'endemà de la inauguració, el dilluns dia 18 d'octubre de 1920, Teresa Hostalrich comença a redactar un Dietari on deixa constància de la vida quotidiana de la biblioteca i de les peticions d'uns lectors que cada dia reclamen més serveis, tal com escriu el 5 de novembre de 1920: “[...] sembla mentida la gran gentada que em demana llibres en préstec pagant el que sigui, sap greu haver-los de dir que no pot ésser”. Les demandes dels lectors es trameten a la Central, tal com consta en una carta enviada a Jordi Rubió, amb data 15 de novembre de 1920, reproduïda al Dietari: “Em demanen molta literatura i troven que hi ha poques noveles, els dic d'enviar-les a buscar a l'Inst. però sembla que els dolen els diners de correu”. El dietari recull també, de forma regular, les peticions de llibres sol·licitats al servei de préstec de la Biblioteca de Catalunya.

²⁶ Arxiu de la Biblioteca Popular del Vendrell, “Memòria anyal de la gestió efectuada pel Patronat d'aquesta Biblioteca en el proppassat any de 1922”.

²⁷ *El Baix Penadès*, núm. 888 (24 març 1923), p. 4.

²⁸ “La nostra Biblioteca: Memòria de la gestió efectuada pel Patronat durant el passat any 1923”, *El Baix Penadès*, núm. 935 (16 febrer 1924), p. 2.

Biblioteca popular del Vendrell, 1922

La petició de llibres en préstec a la Biblioteca de Catalunya es feia a través d'un talonari que constava de tres parts. La primera havia de dur la firma del lector que demanava el préstec, la segona i la tercera, amb el segell de la biblioteca, s'enviaven al Servei de préstec de la Biblioteca. Els llibres es deixaven per un termini de quinze dies, prorrogables, i havien de ser llegits a la sala de lectura de la biblioteca local. En un principi, el cost de la tramesa dels llibres anà a càrrec del lector; a partir de 1923, després que algunes biblioteques opten per carregar els costos al seu pressupost, la Direcció Tècnica estén la gratuïtat del servei a tota la xarxa.

El seguiment del préstec amb la Biblioteca de Catalunya podria aportar informació valuosa sobre les demandes que la biblioteca local no satisfieia (camps temàtics, autors, etc.); tanmateix, no s'ha localitzat cap dels talonaris que utilitzaven les bibliotecàries per tramitar les peticions. Les úniques fonts documentals on queda constància de les

demandes són els dietaris i la correspondència amb la Central de Populars; malauradament, es tracta d'uns documents que no permeten una explotació fàcil i sistemàtica de la informació.²⁹

Com s'ha pogut observar, durant els dos primers anys de funcionament del sistema, la resposta local a l'oferta bibliogràfica és majoritàriament satisfactòria, amb alguns matisos. La polèmica entre els dos sectors catòlics d'Olot, de signe oposat, s'esmorteeix tot just començar i sembla totalment superada amb la bona marxa de la biblioteca. Les peticions dels Patronats reclamant uns títols concrets o l'increment de les obres literàries sembla que es resolen amb promptitud des de la Direcció Tècnica, almenys, durant l'etapa de Jordi Rubió, tal com agraeix el Patronat del Vendrell i tal com queda palès en la tria del fons inicial de Pineda i de Figueres.

Pineda

La inauguració de la Biblioteca de Pineda situa l'oferta bibliogràfica en el centre de la polèmica, arran d'una proposta de revisió del fons força crítica. L'estiu de 1922, l'alcalde Manuel Serra i Moret i altres autoritats locals celebren la inauguració del servei des de les planes del setmanari *Vida nova*.³⁰ Serra i Moret agraeix a la “mare” pàtria catalana l'avenç assolit amb la concessió de la biblioteca, una obra que enlairarà el poble, vers les “resplendors de l'esperit transcendent”:

El poble humil la rebrà amb ingènua perplexitat, i un dia, amb la turbació prodigiosa de les ànimes pures tranposarà aquella severa portalada i demanarà un llibre com un infant demanaria una estrella. I aquell llibre serà el secret de les grans iniciacions. Fins que amb els anys, el nostre poble, incorporat definitivament a la civilització, sentirà que la Biblioteca Popular és un element de la seva vida i un regulador dels moviments del seu esperit.³¹

La biblioteca ha d'il·luminar el “camí ascensional” d'un poble que es prepara per als nous temps.³² Però, mig any després de la inauguració, les expectatives semblen lluny de fer-se realitat, en bona mesura, degut a la composició del fons. El Patronat, reunit per primer cop el mes de gener de 1923, exposa a la Direcció Tècnica la conveniència de dur a terme una revisió dels seus llibres o la complementació dels existents per altres que responguin a l'esperit obert de la vila. L'exigència del Patronat es deu al fet que alguns lectors després d'haver fullejat obres i més obres, s'han allunyat de la biblioteca

²⁹ Arxiu de la Biblioteca Popular de Pineda, “Correspondència”, carta núm. 12, de 22 de juliol de 1922.

³⁰ *Vida nova*, número extraordinari (25 juny 1922). La revista, desapareguda l'estiu de 1919, reapareix per un dia amb un número especial destinat a saludar l'esdeveniment que commou la vila. La crònica de la inauguració i altres dades sobre la història de la biblioteca es poden consultar en el llibre commemoratiu publicat a cura de Josep Ferrer i Costa; Joan Pujadas i Marquès, *Biblioteca Popular Manuel Serra i Moret, 75 anys d'història (1922-1997)*, Pineda de Mar (Pineda de Mar: l'Ajuntament, 1997).

³¹ Manuel Serra i Moret, “Consagració”, *Vida nova*, número extraordinari (25 juny 1922), p. 2.

³² Xènius escriu la glosa “Biblioteca vora el mar” (31-X-1917), pocs dies després de l'acte de col·locació de la primera pedra de la Biblioteca de Pineda: “Pescador, ara anem a mostrar-te una altra mar, una altra mar infinita. Tota ella, però, cap dins una petita sala de Biblioteca. Vull dir, la mar infinita de l'Esperit”.

amb recança, al no veure satisfets els seus anhels. El Patronat per tal d'atendre les expectatives d'aquests lectors, demana una revisió del fons, alhora que tramet a la Direcció Tècnica una llista amb les obres que posarien remei a les mancances detectades.³³ No està de més deixar constància del pes important de les tradicions republicana i socialista en un patronat que compta entre els seus membres amb Pere Coromines, Rafael Campalans, Sara Llorens de Serra, la mestra Josepa Roig de Pujol, el mestre Josep Misser i Banchs, que feia de secretari, i el metge Josep Bertomeu i Font, que n'era el president.

La llista de sol·licituds s'inicia amb la demanda genèrica de completar algunes sèries, com ara les col·leccions de l'Editorial Catalana, del Foment de Pietat Catalana i de les publicacions de "La Revista". A continuació, es relacionen un seguit de títols agrupats en diferents blocs. En un primer apartat, es reuneixen els clàssics catalans, amb Fra Anselm Turmeda al capdavant, seguit, entre d'altres, per Jordi de Sant Jordi, Jaume Roig, les cròniques de Jaume I i de Ramon Muntaner, Joanot Martorell i Francesc Eiximenis. En segona instància, aplega els escriptors catalans contemporanis citant primer de tots a Joaquim Rubió i Ors, i altres poetes, entre els quals destaquen Apel·les Mestres, Emili Guanyavents, Joan Alcover, Guerau de Liost i Josep Carner. La selecció catalana es completa amb un grup dels narradors: dos títols de Joaquim Ruyra (*Marines i boscatges* i *El país del pler*), quatre de Josep Pin i Soler (*La família dels Garrigues*, *Jaume*, *Niobé*, *Varia*) i tres de Prudenci Bertrana (*Naufrecs*, *Josafat*, *Els herois*). Els fan costat, entre d'altres, els escrits de Francesc Pujols (*Concepte general de la ciència catalana*, *Conferències*, *Opúsculs*) i de Gabriel Alomar (*De poetització*, *La pena de mort*, *Futurisme*).

La llista es tanca amb un gran apartat que aplega autoritats i obres mestres d'altres tradicions literàries, així com una sèrie de tractats d'economia, de política i d'altres ciències socials. Les recomanacions de l'àmbit de les ciències socials tenen una significació important, ja que inclouen un bon nombre de títols de les tradicions anarquista, socialista i comunista, entre els quals cal citar: *La conquista del pan*, de P'otr A. Kropotkin; *El patriotismo*, de Mikhail Bakunin; *La sociedad del porvenir*, de Jean Grave; *La propiedad*, de Pierre-Joseph Proudhon; *La doctrina socialista*, de Karl Kautsky; *Historia social*, de Jean Jaurès; el *Manifiesto comunista*, de Karl Marx; *Socialismo utópico y socialismo científico*, de Friedrich Engels o *El derecho a la pereza*, de Paul Lafargue. La relació dels tractats polítics es complementa amb una sèrie d'obres economia, de dret i de sociologia, amb Herbert Spencer, Joaquín Costa i Concepción Arenal com a autoritats més representades. Les obres de Concepción Arenal s'acompanyen dels títols d'altres autores reivindicades des dels sectors progressistes com ara Margarita Nelken i Carmen de Burgos. Entre la vuitantena de títols d'aquest gran tercer grup, hi ha lloc per alguns títols especials com ara *La ciudad del sol*, de Tommaso Campanella; la carta encíclica de Lleó XIII, *Rerum novarum*; una

³³ Arxiu de la Biblioteca Popular de Pineda, "Memòria qu'adreça al Hon. Consell de Pedagogia de la Mancomunitat de Catalunya el Patronat local de la Biblioteca Popular de Pineda", 21 de gener de 1923, p. 1.

llarga llista de narracions de Concha Espina i dues obres del filòsof alemany Arthur Schopenhauer.

El Patronat tanca la llista amb un altre apartat de recomanacions genèriques, entre les quals cal destacar tres propostes: ampliar la secció de ciències pures i aplicades per als estudiants de segona ensenyança; completar la secció d'art i oferir un major fons de novel·les de Benito Pérez Galdós, José M. Pereda, Juan Valera, Gregorio Martínez Sierra, Vicente Blasco Ibáñez o Joaquín Dicenta; a més d'algunes traduccions d'Alexandre Dumas i d'Émile Zola, que s'afegeixen als noms de Victor Hugo i Georges Sand, ja recomanats. La relació de demandes es tanca amb una nota final:

Nota. Aquesta llista s'ha fet tenint en compte els gustos i necessitats dels concurrents constants a la Biblioteca i les tendències generals dels pressumptes lectors de aquesta vila i amb el fi d'intensificar més la lectura i procurar que certs llibres siguin l'esqué per a que se'n llegeixin d'altres de tendències oposades o d'altre genere.

Els llibres en frances poden esser llegits per un nombre limitat de persones. Els anglesos per tres o quatre solzament. Italians i portuguesos, igual. En alemany per ningú. Convenen, doncs, traduccions catalanes i castellanés, com més bones millor de les obres que s'enviïn i, confirmant el criteri de la Direcció General, convenen obres simples al abast de la intel·ligència popular i que trametin la idea clara de les diverses escoles, científiques, filosòfiques, artístiques, literaries, etc.³⁴

La demanda bibliogràfica del Patronat de Pineda no sembla rebre cap contesta administrativa, ja que no s'ha localitzat cap document de la Direcció Tècnica de Populars on es resolgui el tema.

Figueres

Pocs dies després de la inauguració de Pineda, li arriba el torn a la Biblioteca de Figueres. La capital de l'Alt Empordà, centre mercantil i de serveis de la comarca, rep amb grans honors la concessió del servei ofert per la Mancomunitat. Els dos setmanaris locals, l'*Alt Empordà*, adherit a la Lliga Regionalista, i l'*Empordà federal*, de filiació republicana, competeixen, des de fa temps, a l'hora de lloar les excel·lències del servei concedit, tal com mostren les cròniques dedicades a la col·locació de la primera pedra de la Biblioteca. Els versos de J.M. López-Picó i les paraules de Carles Riba donen relleu a les planes de l'*Alt Empordà*, en què es repeteix, una i altra vegada, la transcendència d'aquest pas per a la construcció de la Ciutat.³⁵ L'*Empordà federal*, hereu de la ferma tradició republicana i federal de Figueres, dedica un número monogràfic a la col·locació de la primera pedra. Els versos d'Ignasi Iglésias i les paraules d'August Pi i Suñer, Alfons Maseras i Gabriel Alomar, entre d'altres, omplen

³⁴ Arxiu de la Biblioteca Popular de Pineda, "Memòria...", p. 6.

³⁵ "En col·locar-se la primera pedra de la seva Biblioteca Popular, Figueres exalta el seu patriotisme i la seva ciutadania", *Alt Empordà*, núm. 90 (21 desembre 1918), p. 1-3. El setmanari nacionalista publica la crònica de la inauguració uns anys més endavant: *Alt Empordà*, núm. 273 (8 juliol 1922), p. 1-2.

les planes del setmanari que valora, especialment, les virtuts del nou servei per estendre la instrucció entre la gent modesta. La qualitat dels llibres escollits, fins ara accessible només a una minoria de privilegiats, es posarà a partir d'ara al servei de tot el poble, complint així la biblioteca una noble missió social.³⁶

Preus de suscripció Figueres 1'25 pta. trimestre Fora: 1'50	Setmanari d' U. F. N. R. Redacció y Administració: Carrer d' En Joan Maragall, n.º 8	Número solt 10 ccsnts. » atressat 20 »
Any VIII	Figueres 21 de Decembre de 1918.	Núm. 412.

22 DECEMBRE 1918

En posar la primera pedra de la Biblioteca popular concedida per la Mancomunitat, Figueres fa vots per l' Autonomia integra i complerta de Catalunya.

Visca la Biblioteca! Visca l' Autonomía!

VISCA CATALUNYA!

Demà 22 de Decembre de 1918 es col·locarà la primera pedra de la Biblioteca popular que la Mancomunitat de Catalunya ha concedit a la ciutat de Figueres.

Qu' vol dir que s' començarà a bastir en la nostra petita ciutat, que fins fa poc no s' havia obert als neguits espirituals, un lloc de frisança per a tots els aimants de la cultura, un refugi per a els sedents de la gaia ciència.

Per aquest començament de demà, EMPORDÀ FEDERAL s' ha vestit de festa i al fer-ho s' ha recordat de les paraules del poeta: «Totes les coses haurien d'esser començades amb festes, perquè en tot començament, hi ha quelcom del gran misteri del mon: es el descens de l'ideal pur a la realitat pràctica; i aquest moment tan essencialment humà que cada home se sent ell mateix i el mon fills d'un moment semblant, no passa mai sense que el cor se'n senti com d'un diví contacte.

Nosaltres també els qui hem ajudat a l'esdeveniment de demà, sentim dintre la nostre humilitat l'encís del començament, encís que s'idealitza encara mes, al penen l'obra que porta ja en ella la força fecundant de novelles gèneres conscient i lliures, que treballarant per la terra nostrada no sols amb la fe que fa miracles sinó amb el saber que els explica i aferma.

Be podem dir també nosaltres que la pedra que demà es soterrará a Figueres es molt mes que la primera pedra d'un edifici: es un gróo mes de l'escala ideal que ha de portar el poble tot de Catalunya fins les mes altes il·lums.

Catalunya en el seu triomfal renaixement, ha passat ja per les èpoques d'estudi de la seva cultura local episódica, de les seves costúms i coses peculiars, ha refet inoculant-li vida nova el seu llenguatge, consagrant-lo amb el conreu de totes les branques del saber humà, ha cercat l'encarnació del seu pensament

en el passat per a trobar la fórmula de la seva vida futura i es trova ja avui en el període de plenitud en que adonant-se de que es una part de l'humanitat, anhela conviure-hi i esser consagrada com una força de la mateixa, rebent i nodrint-se del pensament humà alhora que contribueix a l'activitat de l'univers pel mitjà dels seus pensadors...

En aquesta hora culminant hem d'emersar els nostres esforços i la nostre activitat en obtenir la nostre propia ascensió, l'ascensió del poble de Catalunya, per a fer-nos dignes de l'estima del poble cultes de la terra.

Aquesta obra cultural que en mantes ordres porta a terme la Mancomunitat de Catalunya s'exten avui per el nostre Empordà vinguen a compensar l'apatia de tots, dels d'abaix i dels de dalt, que tinguent massa confiança en les qualitats intuitives de la nostra raga els uns, i per desidia els altres, han oblidat la necessitat de formar el subsol de l'edifici que volem bastir: una nacionalitat plena i rica.

Esperant un jorn aquelles belles coses que avui encara semblarà un somni esmentar—l'Escola d'Arts i Oficis, el Museo, etc., etc.—aném avui a estendre l'instrucció al major nombre com a cosa preferent, posant a l'alcanc del nostre poble, dels humils i dels poderosos agermanats en l'amor al saber, tots els llibres reunits a Barcelona en els darrers anys per l'esforç incalculable de l'Institut d'Estudis Cataláns, posant-los—a través d'un sistema de prestecs a domicili i sense garanties—a disposició de tots els estudiosos de la nostra terra, sang de l'esperit que començarà una activa circulació vivificadora per tot el cos del nostre Empordà.

Per aixó nosaltres que hem defensat amb tota la nostre força la cooperació de Figueres a l'obra cultural de la Mancomunitat,

Un dels tipus d'edifici adoptat per a Biblioteca de la Mancomunitat.

Empordà federal, 21 de desembre de 1918

³⁶ “22 desembre 1918: en posar la primera pedra de la Biblioteca Popular concedida per la Mancomunitat, Figueres fa vots per l'Autonomia integra i complerta de Catalunya. Visca la Biblioteca! Visca l'Autonomía! Visca Catalunya!”, *Empordà federal*, núm. 412 (21 desembre 1918), p. 1-7. El setmanari republicà dedica un altre número extraordinari a la inauguració: *Empordà federal*, núm. 597 (1 juliol 1922), p. 1-6.

Les propostes d'intervenció en el fons de les biblioteques no provenen únicament dels patronats. El sistema preveu també altres mecanismes per canalitzar la participació dels lectors en la formació de les col·leccions, com és el cas de l'ofertament d'un llibre de demandes on registrar les peticions d'obres concretes. Eugeni d'Ors contempla la utilització dels llibres de propostes d'adquisicions, tot i així, aquests no es distribueixen a les biblioteques fins a l'estiu de 1920, sota la direcció de Jordi Rubió. Jordi Rubió s'adreça a les bibliotecàries en diverses ocasions, demanant que tinguin el llibre de demandes a la disposició del públic i que li enviïn periòdicament nota de les que s'inscriuïen per tenir-les en compte en les pròximes adquisicions.³⁷

La Biblioteca de Figueres conserva l'únic Llibre de demandes d'adquisicions que s'ha localitzat a la xarxa, en el qual han quedat registrades les peticions que el públic li adreça. La primera demanda inscrita correspon a la *Crònica*, de Ramon Muntaner; en l'apartat d'Observacions a fer per la Bibliotecària, hi consta la nota d'adquirit. Les peticions de la primera plana del llibre inclouen, entre d'altres títols, dues revistes *En Patufet* i *La mainada*, i un diari *La Vanguardia*. Les anotacions van perdent amb claredat i es tornen, de mica en mica, confuses i desgavellades. Tot i el desordre de la redacció, es constata una demanda aclaparadora de novel·les, i un cert interès per la música. Entre els autors més sol·licitats, figuren Victor Hugo, Emilio Salgari, Alexandre Dumas, Rubén Darío i Jacinto Benavente.

La col·locació de la primera pedra de la Biblioteca de Figueres marca una nova fita en l'ascensió del poble de Catalunya. Seguint l'exemple de Valls, primer nus de la xarxa, l'*Empordà Federal* celebra haver superat un nou esglaió:

Bé podem dir també nosaltres que la pedra que demà es soterrarà a Figueres es molt més que la primera pedra d'un edifici: es un graó més de l'escala ideal que ha de portar el poble tot de Catalunya fins les mes altes llums.³⁸

L'itinerari seguit fins aquí, permet afirmar la solidesa del compromís de les institucions locals amb el projecte de biblioteques. L'oferta bibliogràfica es pot considerar que rep una bona acollida en la majoria dels municipis, excepció feta de les crítiques originades a Olot i Pineda, des de posicions ideològiques radicalment oposades. A Olot, els sectors catòlics tradicionalistes alerten sobre els perills d'una tria de llibres allunyada del dogma, mentre que a Pineda, el Patronat reclama eixamplar els límits de l'oferta bibliogràfica, amb obres fonamentals de la tradició socialista i anarquista. L'increment del volum d'obres literàries és una demanda generalitzada i compartida tant pels patronats com pels lectors. La narrativa contemporània convoca el nombre més elevat de peticions, tant pel que fa a la literatura catalana, reclamada especialment des de Pineda, com la literatura castellana i, molt concretament, les novel·les de Pedro Antonio

³⁷ Arxiu de la Biblioteca Popular de Figueres, "Correspondència", carta de la Direcció Tècnica de Biblioteques Populares, núm. 19, de 9 de gener de 1923; i carta de la Direcció Tècnica de Biblioteques Populares, núm. 128, de 28 de març de 1925.

³⁸ "22 desembre 1918: en posar la primera pedra...", *Empordà federal*, núm. 412 (21 desembre 1918), p. 1.

de Alarcón, Benito Pérez Galdós i Vicente Blasco Ibáñez, tres escriptors poc o gens representats en els lots inicials de les biblioteques. Els lectors s'interessen també, tal com s'acaba de veure, per l'espai dels diaris i les revistes, on hi troben a faltar el diari amb més tiratge del país i, sobretot, les revistes infantils.

És el moment ara de conèixer les observacions i les propostes d'intervenció de les bibliotecàries per atendre aquestes demandes.

9.2 LECTORS I LECTURES. AVALUACIÓ BIBLIOTECÀRIA.

Les bibliotecàries avaluen l'eficàcia del servei on estan destinades a través de la recopilació d'una sèrie de dades estadístiques sobre els lectors i l'ús dels llibres, i a través de l'observació quotidiana del funcionament de la biblioteca. El conjunt de les dades es valora en les reunions anuals convocades per la Direcció Tècnica, en les quals es presenten també uns informes específics sobre temes relacionats amb el servei de la biblioteca.³⁹ A partir de l'any 1922, els resums estadístics, les memòries i els informes de les bibliotecàries es publiquen en l'*Anuari de biblioteques populars*, font d'informació que guiarà la recerca a partir d'ara.⁴⁰ Les valoracions sobre el moviment del fons i les preferències temàtiques dels lectors permeten avaluar de forma sistemàtica la recepció de la proposta bibliogràfica i l'evolució de les pràctiques de lectura al conjunt del sistema.

³⁹ La metodologia de les reunions i els temes de debat s'han exposat en el capítol quart de la recerca.

⁴⁰ Un estudi detallat dels anuaris l'ha fet Teresa Mañà Terré, *Les biblioteques populars a Catalunya a través dels seus anuaris: 1922-1936* (Barcelona: Facultat de Biblioteconomia i Documentació: Diputació de Barcelona, 2001).

amb la qual cosa s'utilitzen exclusivament les dades corresponents als anys 1921-1924, ja que són les úniques que presenten una uniformitat de contingut i permeten un estudi comparatiu i una explotació conjunta. El sistema perd la seva unitat orgànica a partir de 1925, motiu pel qual s'ha optat per limitar la recollida de dades fins a l'any 1924.⁴² Els canvis polítics derivats de l'aixecament militar afecten també la redacció i el contingut dels anuaris, que a partir d'aleshores es redacten en castellà i s'ocupen, exclusivament, de les biblioteques dependents de la Diputació de Barcelona, tot i que reserven un petit espai per a les dades estadístiques de la resta de biblioteques transferides a les respectives diputacions. Respecte als resums estadístics, cal adoptar sempre una certa prevenció a l'hora d'interpretar-los, atès que es treballa amb unes sèries de dades força reduïdes.

Pel que fa a les valoracions i als comentaris de les bibliotecàries recollits en les memòries i els informes temàtics, s'ha optat per ampliar el buidat dels anuaris més enllà de 1924. Tot i que l'anàlisi bibliogràfica del fons es tanca l'any 1922, amb les inauguracions de Pineda i Figueres. S'ha considerat que els comentaris sobre els hàbits de lectura escrits després d'un període de temps prudent, de quatre o cinc anys, poden ser encara útils, atès que es mantenen les línies mestres de desenvolupament del fons, tal com es desprèn de l'evolució dels diferents camps temàtics, entre 1922 i 1924. La secció dels anuaris on es resumeixen les dades de gestió de la Central de Biblioteques Populars inclou un apartat amb el nombre d'obres trameses a cada biblioteca, tal com es detalla en la taula 38.

Taula 38. Obres trameses des de la Central a cada biblioteca

Col·lecció	1922	1923	1924	Mitjana anual
Valls (1er grau)	397	370	342	370
Olot (1er grau)	314	479	413	402
Sallent (2on grau)	167	525	305	332
Borges Blanques (2on grau)	289	310	306	302
Canet de Mar (1er grau)	411	368	327	369
El Vendrell (2on grau)	356	352	288	332
Pineda (3er grau) ⁴³	1.583	441	303	372
Figueres (1er grau)	2.146	508	370	439

Font: Anuaris de les biblioteques populars.

Com es pot observar a la taula 38, l'increment del fons degut a l'aportació de la Central de Populars és força significatiu i assoleix unes xifres considerables, amb una mitjana

⁴² “Desde julio de 1925 las ocho Bibliotecas Populares que funcionaban en Cataluña, sometidas a un ritmo y a un control uniformes, han quedado adscritas, administrativa y jerárquicamente, a las respectivas Diputaciones provinciales”. *Anuario de las bibliotecas populares: 1924-1925*, p. 5.

⁴³ Les xifres de Pineda i Figueres de l'any 1922, corresponen al fons de constitució de cada biblioteca, tal com consta a l'*Anuari de les biblioteques populars* (1923), p. 134.

anual que se situa al voltant de les 350 obres. Aquest increment, d'altra banda, segueix una evolució força uniforme, independentment del grau assignat a cada biblioteca, la qual cosa condueix a una tendència a la uniformitat de l'oferta bibliogràfica.

Els resums estadístics anuals de les bibliotecàries corresponents a l'any 1924 que es mostren a la taula 39, detallen el desenvolupament del fons i l'increment que ha experimentat cada col·lecció en cada una de les classes de la CDU fins aquesta data.

Taula 39. Dades del fons de les biblioteques corresponents a l'any 1924.⁴⁴

Matèria	Olot	Sallent	Canet	Vendrell	Pineda	Figueres	Total	%
0 Obres generals	64	132	82	97	56	124	555	3,3
087.1 Llibres per a infants	204	152	310	222	312	289	1.489	8,8
1 Filosofia	102	78	109	83	97	134	603	3,6
2 Religió i teologia	98	46	108	64	62	80	458	2,7
3 Ciències socials	283	200	243	225	221	285	1.457	8,6
4 Filologia	74	74	89	83	64	80	464	2,7
5 Ciències pures	182	161	172	167	120	197	999	5,9
6 Ciències aplicades	398	458	419	291	375	461	2.402	14,2
7 Belles arts. Esports	350	183	196	220	243	314	1.506	8,9
8 Literatura	995	1.148	1.080	787	672	962	5.644	33,3
9 Història. Geografia	259	236	300	186	165	236	1.382	8,1
Total	3.009	2.868	3.108	2.425	2.387	3.162	16.959	100

Font: Resums estadístics de les biblioteques

Abans de continuar, cal precisar que les dades de cada biblioteca sumen dos conceptes: les trameses fetes des de la Central de Populars i els donatius que es reben per altres fonts, que també s'integren en les col·leccions després de la intervenció de la Direcció Tècnica. Un cop feta aquesta apreciació, és interessant de contrastar la composició temàtica dels lots inicials amb el fons de l'any 1924, tal com es mostra a la taula 40.

⁴⁴ La taula no inclou les dades de Valls i les Borges Blanques, per tal de poder comparar amb més fiabilitat les dades dels lots inicials amb els resums estadístics de les bibliotecàries.

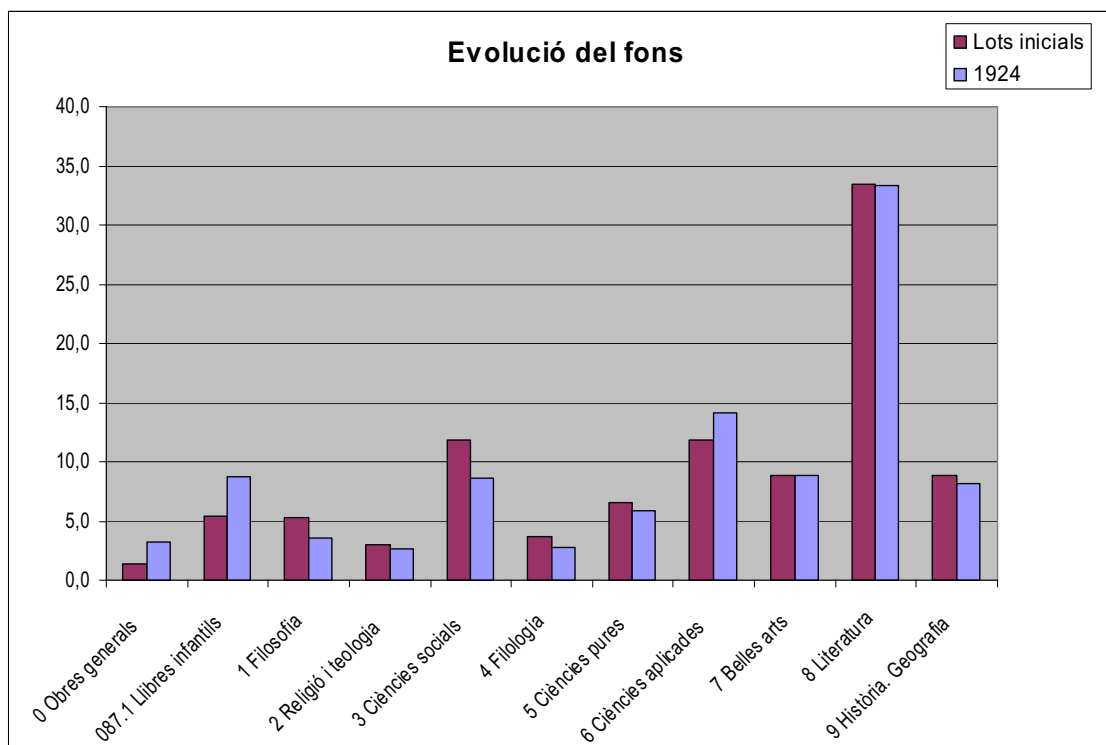
Taula 40. Evolució de la composició temàtica del fons 1918/1924

Matèria	Lots inicials	%	1924	%
0 Obres generals	102	1,4	555	3,3
087.1 Llibres per a infants	393	5,4	1.489	8,8
1 Filosofia	385	5,3	603	3,6
2 Religió i teologia	223	3,0	458	2,7
3 Ciències socials	865	11,8	1.457	8,6
4 Filologia	266	3,6	464	2,7
5 Ciències pures	480	6,6	999	5,9
6 Ciències aplicades	866	11,8	2.402	14,2
7 Belles arts. Esports	644	8,8	1.506	8,9
8 Literatura	2.453	33,5	5.644	33,3
9 Història. Geografia	646	8,8	1.382	8,1
Total	7.323	100	16.959	100

Font: Base de dades i resums estadístics de les biblioteques

La comparació dels percentatges de cada matèria palesa un increment significatiu de tres camps temàtics: les obres generals, els llibres infantils i les ciències aplicades. L'augment de la classe 0, Obres generals, indicaria l'interès per millorar la secció de referència de les biblioteques; la progressió de l'apartat dels llibres infantils, confirma l'aposta decidida per la secció infantil, i l'increment de la classe 6, Ciències aplicades, evidencia el reforç de la formació professional en l'àmbit de la tecnologia, la indústria i les tècniques comercials. En un sentit contrari, hi ha dos camps temàtics que segueixen una clara tendència a la baixa: la classe 1, Filosofia, probablement sobredimensionada pel primer director, especialment el camp de la psicologia, i la classe 3, Ciències socials, una divisió que fa una transferència important de llibres, des de l'apartat dels textos escolars, cap a la secció infantil. La resta de matèries mantenen unes proporcions força similars. L'evolució del fons confirma la coherència del desenvolupament de la proposta bibliogràfica, d'acord amb les línies mestres establertes per Jordi Rubió a partir de 1920.

Gràfic 4. Evolució del fons lots inicials / 1924

L'estudi bibliogràfic del fons constata una sèrie de línies mestres de desenvolupament i uns canvis de tendència significatius en la constitució del fons a partir del nomenament de Jordi Rubió al capdavant de la xarxa. Els canvis s'introdueixen en els lots inicials del Vendrell, Pineda i Figueres i cal considerar que, de forma coherent, s'incorporen a la resta de biblioteques, tal com constata el desenvolupament temàtic de les col·leccions. Tot indica, doncs, que es produeix una tendència progressiva a la uniformitat de les col·leccions, d'acord amb la proposta de lectura destinada a Pineda i Figueres. La Direcció Tècnica, d'acord amb les directrius del projecte, va encaixant les peces de l'oferta bibliogràfica de manera que totes les biblioteques comparteixin les mateixes línies mestres del desenvolupament de les col·leccions i es doni una major coherència al funcionament del sistema.

9.2.1 Lectors

Una aproximació als hàbits de lectura a les biblioteques ha de partir, forçosament, d'un mínim coneixement de la comunitat lectora. A començaments del segle XX, l'accés a la lectura, és a dir a la instrucció i a la cultura, no és a l'abast de tothom.⁴⁵ Tot i la progressiva disminució de l'analfabetisme durant les dues primeres dècades del segle, a començaments dels anys vint, tret de la província de Barcelona, a la resta de Catalunya més d'un terç de la població és analfabeta.

⁴⁵ Mercedes Vilanova Ribas, Xavier Moreno Julià, *Atlas de la evolución del analfabetismo en España de 1887 a 1981* (Madrid: Ministerio de Educación y Ciencia, 1992).

Taula 41. Dades provincials de l'analfabetisme a Catalunya l'any 1920

1920	Població (>10 anys)	Analfabets	% d'analfabets
Barcelona	1.137.065	269.723	24
Girona	265.818	88.073	33
Lleida	251.244	92.653	37
Tarragona	293.888	120.068	41
Catalunya	1.948.015	570.517	29

Font: Mercedes Vilanova Ribas, Xavier Moreno Julià, *Atlas de la evolució del analfabetismo...*

Des d'un punt de vista territorial, la província de Barcelona, marca els índexs més baixos d'analfabetisme, mentre que la província de Tarragona, se situa en l'altre extrem, amb les taxes més elevades.⁴⁶ Els índexs són encara més contundents quan les dades es diferencien en funció del gènere, tal com mostra l'estudi comparatiu de l'any 1920, de la taula 42.

Taula 42. Dades de l'analfabetisme a Catalunya l'any 1920, en relació al sexe

1920	Homes	%	Dones	%	Total
Barcelona	91.741	34	177.982	66	269.723
Girona	32.672	37	55.401	63	88.073
Lleida	37321	40	55.332	60	92.653
Tarragona	50.885	42	69.183	58	120.068
Catalunya	212.619	37	357.898	63	570.517

Font: Mercedes Vilanova Ribas, Xavier Moreno Julià, *Atlas de la evolució del analfabetismo...*

El quadre mostra com l'analfabetisme femení gairebé duplica el masculí, una distància que s'incrementa a la província de Barcelona i que, en canvi, es redueix a la província de Tarragona. Les causes que més d'un terç de la població femenina es pugui considerar analfabeta, són molt diverses, però sembla que es deuria a la menor atenció prestada a la instrucció de les dones i al paper secundari que tenen assignat en l'entorn laboral i cultural, relegades majoritàriament a les tasques de la llar i a moure's en la vida quotidiana en un entorn privat.⁴⁷

⁴⁶ Josep González-Agábito [et al.], *Tradicció i renovació pedagògica: 1898-1939: història de l'educació. Catalunya, Illes Balears, País Valencià* (Barcelona: Institut d'Estudis Catalans: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002), p. 108.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 115-117.

El paper de la institució escolar en la disminució progressiva de l'analfabetisme durant les dues primeres dècades del segle XX és decisiu.⁴⁸ L'avenç es veu reforçat també per les iniciatives de nombrosos ateneus i entitats que promouen l'alfabetització dels adults. La xarxa de biblioteques no assumeix aquest repte com una tasca prioritària. El sistema bibliotecari té com a missió la difusió de la cultura, i no es planteja una intervenció específica per fer front a l'analfabetisme. El repte principal és facilitar l'accés a la cultura i la institució deixa ben clar que s'adreça a persones que ja tenen una formació bàsica. Jordi Rubió així ho expressa, en l'informe presentat al Consell de Pedagogia l'any 1921, en què justifica les mitjanes realment baixes d'usuaris de les biblioteques degut als elevats índexs d'analfabetisme:

[...] la Biblioteca és un instrument que pressuposa certa cultura en el qui hagi d'utilitzar-lo, i que en contra de l'analfabetisme, la Popular per ben dotada i dirigida que sigui, sols pot lluitar d'una manera indirecta. I ja se sap que molts dels qui en el cens apareixen com sabent llegir i escriure, son practicament analfabets i incapassos de trobar interès en una lectura.⁴⁹

Els anuaris de la xarxa corresponents al període 1922-1925 contenen informació bàsica sobre els lectors que utilitzen els serveis de la biblioteca. Els anuaris agrupen els lectors en dues categories en funció de l'edat: adults i infants, que es consideren els menors de 12 anys. Les taules no diferencien els lectors en funció del sexe, una dada a tenir en compte que sí es recull, pel que fa al públic adult, en els resums estadístics anuals de les bibliotecàries trameten a la Direcció Tècnica.

D'acord amb aquestes dades, la tipologia dels lectors de cada biblioteca, en funció del sexe i de l'edat, durant el període 1921-1924, seria la següent:

Taula 43. Lectors sala període 1921/1924

Lectors sala	Valls	Olot	Sallent	Borges	Canet	Vendrell	Pineda	Figueres	Total	%
Homes	14.715	10.968	8.589	2.069	7.508	12.874	3.267	19.592	79.582	36,1
Dones	3.661	2.176	1.834	727	5.480	11.275	2.993	4.258	32.404	14,7
Infants	12.322	8.100	8.845	20.631	16.347	24.016	9.407	8.758	108.426	49,2
Total	30.698	21.244	19.268	23.427	29.335	48.165	15.667	32.608	220.412	100

Font: Resums estadístics de les biblioteques

⁴⁸ A la majoria de les escoles s'ensenya a llegir en castellà, tot i els esforços i les iniciatives impulsades pel moviment de renovació pedagògica que impulsa la escolarització en català i per l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. Josep González-Agápito [et al.], *Tradicció i renovació pedagògica...*, p. 262-263.

⁴⁹ Arxiu de la Diputació de Barcelona, lligall 3.735, exp. 2, p. 119-123, informe de Jordi Rubió adreçat al Consell de Pedagogia, amb data 15 de març de 1921.

Les xifres totals de lectors de cada biblioteca no són comparables, ja que es parteix de dates d'inauguració i de xifres de població atesa diferents. Tot i així, és interessant d'observar les dades globals del Vendrell, molt per sobre de la resta de biblioteques tot i tractar-se d'un municipi relativament petit i d'un servei que no s'inaugura fins a l'any 1920. En l'altre extrem, sorprèn que Olot tingui una xifra global de lectors tan reduïda, ja que es tracta d'una biblioteca de primer grau inaugurada l'any 1918, i amb una població superior als 10.000 habitants. Probablement, li passen factura les polèmiques locals que envolten la seva inauguració, relacionades amb la biblioteca municipal que ja existia.

Pel que fa a la tipologia dels lectors, el percentatges indiquen un protagonisme destacat dels infants i un paper molt poc rellevant de les dones, entre el públic adult. Els infants representen la meitat dels usuaris del conjunt de la xarxa i tenen una presència determinant en les sales de lectura de tres biblioteques: Borges Blanques, de manera gairebé exclusiva, Pineda i Canet de Mar. Els infants, de mica en mica, es fan seu un lloc que, en principi, comptava amb ells però no estava pensat especialment per a ells, tal com evidencia la composició del fons inicial de les quatre primeres biblioteques, en què els llibres infantils no arriben fins dos anys després de les inauguracions. Els infants tenen un protagonisme menor a les biblioteques de Figueres i d'Olot.

El percentatge global de dones representa encara no una tercera part dels lectors adults, una presència que es redueix de forma considerable en les biblioteques d'Olot, Figueres, Sallent i Valls. En canvi hi ha un cert equilibri entre homes i dones a les biblioteques de Pineda, el Vendrell i Canet de Mar. Curiosament, l'equilibri entre lectors i lectores es dona en tres poblacions de la franja marítima, i amb un nombre petit d'habitants, mentre que la distància més gran es produeix en localitats de l'interior i, concretament, en tres dels municipis de la xarxa amb més població, a més de Sallent.

Lectors infantils

Les memòries i els informes de les bibliotecàries interpreten, de reunió en reunió, les dades recollides sobre els lectors i l'evolució que segueixen les diferents tipologies: infants, homes i dones. El punt de partida, evidentment, són els infants, l'aposta de futur de les biblioteques populars, segons paraules de M. Dolors Lassalle, directora de Pineda l'any 1922: "Homes de demà, en els quals hem de veure fructificar la llavor que ara es sembri en l'esperit i intel·ligència llur".⁵⁰

La curiositat i el respecte dels infants envers la biblioteca és sorprenent: "¡Que n'eren d'admirables, aquells infants, veient-los entrar a la Biblioteca de puntetes, sense dir un mot, amb aquell aire de religiositat i de respecte de quan s'entra al temple".⁵¹ Infants de totes les edats, grans i petits, que amatents es troben amos d'un espai i d'uns prestatges

⁵⁰ *Anuari de les biblioteques populars* (1922), p. 34.

⁵¹ *Ibidem*, p. 34.

que no paren de regirar a la recerca de sorpreses: “Molts nens llegien, és cert, però els més petits, que eren forces, només miraven “sants”, no podien fer altra cosa”.⁵²

Els nois i les noies més grans són més constants en l'ús de la biblioteca. En un principi, l'única fal·lera que els captiva és llegir contes i més contes, però més tard el centre d'interès canvia:

Continuaren llegint aquells llibres que els feien passar bones estones, però, al mateix temps, sentiren fretura de quelcom més, experimentaren el desig inconscient d'utilitzar llurs activitats i d'aprofitar els beneficis de la biblioteca, en quelcom més alt i profitós. Començaren, llavors, a treballar a la Biblioteca, i molts d'ells s'aficionaren als llibres de Física i Química, d'Història natural, d'Història de Catalunya i Biografia, d'Educació física, Esports, Física recreativa i, sobretot, el que més demanaven eren llibres “que parlessin de màquines”.⁵³

Tot i així, la tasca de conservar aquests lectors és difícil, sobretot si es té en compte, com observa Glòria Sancho, des de Sallent, que els nois més grans deixen d'anar a la biblioteca per què els han posat a treballar:

Confio que els infants que venen enguany els retrobaré l'any vinent, car la particularitat d'ésser molt petits em fa suposar que continuaran venint fins que, com els que ara he perdut, es trobin en condicions de posar-los a treballar.⁵⁴

La bibliotecària Mercè Farnès observa el mateix a Canet de Mar:

També venen a la Biblioteca els nois de les escoles nacionals; però, com que van a l'escola molt menys temps, perquè essent de famílies més modestes, els posen d'hora a treballar, aviat els perdem a la Biblioteca. [...] Confio que quan seran grans, havent deixat d'assistir a les classes, vindran a engrandir el relativament petit grup d'obers autodidàctics, molt interessant.⁵⁵

⁵² *Anuari de les biblioteques populars* (1922), p. 35.

⁵³ *Ibidem*, p. 36.

⁵⁴ *Anuari de les biblioteques populars* (1923), p. 30.

⁵⁵ *Anuari de les biblioteques populars* (1922), p. 29.

Biblioteca Popular d'Olot, 1918

Lectors adults

La dificultat de conservar els lectors de qualsevol edat és un repte important. Mercè Enrich, directora de Valls, comenta a l'anuari de 1922 que el major nombre de “concurrents” pertany a la classe obrera, de fet “és la classe de la societat valenciana que amb més afició i espiritualitat concorre a la Biblioteca i, per tant, la que més avantatges en pot treure”.⁵⁶ Per això cal posar els mitjans i fer els esforços necessaris per atraure'ls i per superar el respecte que els provoca:

[...] perquè l'obrer té tal procedir en anar a la Biblioteca, que ell mateix es proporciona tal vegada una gran molèstia, car ni un sol hi compareix mai, no solament net i endreçat, sinó que fins i tot endiumenjat. (Tal és el respecte que l'obrer valenc guarda a la Biblioteca!)⁵⁷

Les guies de lectura, les conferències, els cursets i altres actes culturals juguen un paper important en la promoció de la lectura i en la captació de nous lectors. Maria Pilar Herp, de la Biblioteca d'Olot, valora l'èxit d'una sèrie de conferències sobre cultura femenina que contribueixen a l'augment del nombre de lectores inscrites en el servei de préstec:

⁵⁶ *Anuari de les biblioteques populars* (1922), p. 10.

⁵⁷ *Anuari de les biblioteques populars* (1922), p. 10-11.

Les dones, i principalment les que han de tenir cura de la casa, tenen bastants d'ocupacions que els impedeixen abandonar-la per anar a llegir a la Biblioteca, la qual cosa pressuposa el tenir llargues estones vagaroses. Però si no tenen llargues estones, tenen petits lleures que poden esmerçar en llegir.⁵⁸

L'any 1923 la Direcció Tècnica normalitza un servei de suport a les biblioteques per a la redacció i distribució de guies de lectura entre la població. A través de la difusió local de bibliografies temàtiques de llibres, les biblioteques jugaran un paper actiu en la promoció de la lectura. Les instruccions professionals valoren molt aquesta tasca, ja que “l'acció de la bibliotecària no s'ha de reduir a conservar i ordenar passivament els llibres que li són confiats, sinó que ha de dedicar-se a desvetllar agressivament les curiositats adormides”:

Els esdeveniments polítics, commemoracions històriques, esdeveniments literaris, descobertes científiques i, en general, tots els fets que interessessin la vida local, haurien de trobar son ressò en aquestes llistes o guies de lectura, mercès a les quals molta gent acudiria a la Biblioteca en recerca d'informació sobre les qüestions d'actualitat.⁵⁹

La matèria predominant en les llistes temàtiques de llibres, segons consta en l'*Anuari* de 1923, el primer any de funcionament del servei és “Economia domèstica, medicina casolana, puericultura”.⁶⁰ Tot i que les memòries de les bibliotecàries no expressen cap preocupació pel baix índex de dones lectores, ben aviat prenen mesures per atraure la seva atenció. Les matèries predominants en les llistes temàtiques de llibres, segons consta en l'*Anuari* de 1923, són: Economia domèstica, medicina casolana, puericultura (11 llistes), Literatura catalana (7), Belles arts (5), Pedagogia i textos escolars (4), Jocs i esports (4), Geografia i viatges (4), Agricultura (3), Història de Catalunya (3), etc.

La bibliotecària d'Olot, comenta que hi ha una altra classe de lector que s'ha vist atret per les guies de lectura: els mestres de la comarca, un col·lectiu que la biblioteca ha de vetllar especialment, facilitant-li tot allò que li calgui o li interessi per poder complir amb més eficàcia la seva feina. L'Adela Riera, per la seva banda, es plany de les dificultats que té amb un altre col·lectiu. La celebració d'un curset d'Agricultura va fer que:

Un bon estol d'agricultors ens visitaren, que jamai segurament haurien sospitat entrar a la Biblioteca. Alguns d'ells potser tampoc tornaran a venir, però, qui pot negar-nos que algun d'ells, induït per la forta admiració que li causà el nostre bell casal, recordi al seu fill la necessitat d'assaborir-hi els drets de cultura que a tot vilatà pertoquen?⁶¹

Realment, atraure aquest grup de lectors havia de ser una tasca difícil, escoltant el comentari de Maria Rossell, de la Biblioteca de les Borges Blanques. Tot i que una

⁵⁸ *Anuari de les biblioteques populars* (1923), p. 23.

⁵⁹ *Anuari de les biblioteques populars* (1922), p. 120.

⁶⁰ Les guies es poden consultar a l'Arxiu de la Diputació de Barcelona, caps E-982, “Gestió de Biblioteques. Guies de Lectura”.

⁶¹ *Anuari de les biblioteques populars* (1923), p. 61.

majoria de la població ja ha adquirit l'hàbit de freqüentar la biblioteca, la directora remarca:

[...] un fort nucli de la classe popular, i especialment el pertanyent a la pagesia, no ha pogut, desgraciadament, acudir mai a la Biblioteca per estar mancat de la indispensable instrucció elemental. La sensible absència d'aquests elements està compensada per l'assiduitat de llurs fills.⁶²

Homes i dones utilitzen la col·lecció amb finalitats diferents. Glòria Sancho observa que els homes es decanten per la instrucció, tot i que l'interès prioritari per l'ofici no exclou una atenció en d'altres camps del saber. En canvi, la dona rural “no considera la instrucció como algo muy necesario para la vida ni siente el estímulo de adquirir una cultura igual o, cuando menos, semejante a la de los hombres que la rodean”.⁶³ La cultura, en majúscules, sembla un patrimoni exclusiu dels homes, del qual en resten excloses la majoria de les dones tret d'honroses excepcions.

La bibliotecària de Pineda troba altres causes que el desinterès, per justificar el poc ús que fan les dones de la biblioteca: “más que leer, más que cuidarse de las faenas de su sexo, del hogar, de la formación de los hijos, de la suya propia, trabajan, porque las exigencias de la vida así lo requieren y su afán de lucro lo exige”; i continua més endavant,

¿Cómo podemos, pues, exigirles que vengan a la Biblioteca, si, cansadas aún del trabajo, han de cuidar de la casa, del marido y de los hijos? Las pocas que vienen, exceptuando unas pocas, lo hacen para consultar revistas de moda, excepto las veraneantes.⁶⁴

9.2.2 Lectures

Les memòries i els informes de lectura de les bibliotecàries expressen experiències i problemàtiques semblants. La conclusió no és nova. Només cal llegir, per constatar-ho, l'estudi pioner d'Emma Gifre, de la XIXa promoció de l'Escola de Bibliotecàries, publicat l'any 1937: *Quines són les matèries més llegides a les Biblioteques Populars de la Generalitat?*⁶⁵ El treball de final de curs de l'any 1935-1936 d'Emma Gifre es proposa descriure el perfil de lectures que identifica cada biblioteca, a partir de la informació publicada en els anuaris de la xarxa.⁶⁶

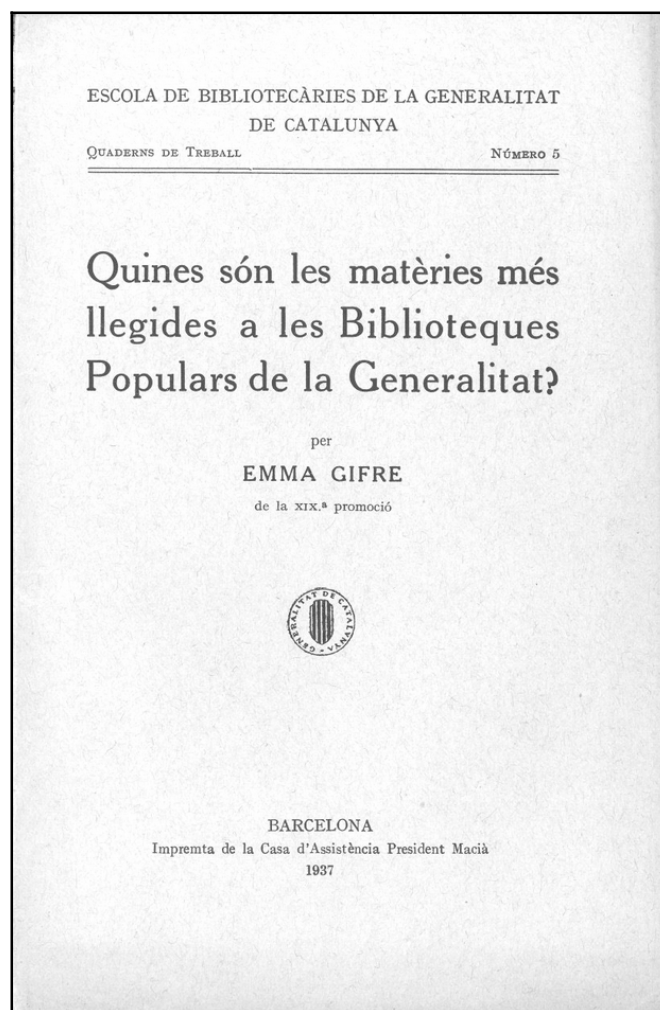
⁶² *Anuari de les biblioteques populars* (1923), p. 41.

⁶³ *Anuario de las bibliotecas populares* (1927), p. 35-36. Fins a l'any 1923 els anuaris estan redactats en català. A partir de la Dictadura de Primo de Rivera els anuaris es publiquen en castellà, traduint-ne el nom: *Anuario de las bibliotecas populares*.

⁶⁴ *Anuario de las bibliotecas populares* (1928), p. 68-69.

⁶⁵ Emma Gifre, *Quines són les matèries més llegides a les Biblioteques Populars de la Generalitat?* (Barcelona: Escola de Bibliotecàries de la Generalitat de Catalunya, 1937)

⁶⁶ Emma Gifre, *Quines són les matèries...*, p. 6.

Emma Gifre, *Quines són les matèries...*

Els anuaris resumeixen les preferències temàtiques dels lectors en dues taules de matèries, una per als llibres llegits a la sala de lectura i una altra per als llibres agafats en préstec. Les taules indiquen l'ordre de preferència de cada camp temàtic. Les dades de la Biblioteca de Valls poden servir com una mostra d'aquest sistema de classificació.

Taula 44. Ordre de preferència dels llibres llegits a la Biblioteca de Valls⁶⁷

Matèries	1919	1920	1921	1922	1923
0 Obres generals	4	3	2	1	3
1 Filosofia	10	9	9	6	6
2 Religió	7	6	10	10	10
3 Ciències socials	5	2	6	8	8
4 Filologia	9	10	8	7	9
5 Ciències pures	8	8	5	9	7
6 Ciències aplicades	6	7	7	5	5
7 Belles arts. Esports	3	5	4	4	4
8 Literatura	1	1	1	2	1
9 Història i geografia	2	4	3	3	2

Font: *Anuari de les biblioteques populars*

La comparació d'aquesta taula amb la de qualsevol altra biblioteca, permet constatar que l'ordre de preferències temàtiques no varia substancialment i que s'observen unes tendències de lectura força uniformes en el conjunt del sistema, que es podrien resumir en les coordenades següents: la Literatura és la classe més demanada, seguida de la secció de les Obres generals, l'apartat de la Història i la geografia, i les Belles arts. L'últim lloc de la taula l'ocupen, d'habitud, la Religió, la Filosofia i la Filologia.

Les taules dels anuaris indiquen l'ordre de preferència, però no detallen el pes específic de cada camp temàtic, en termes absoluts o relatius. Es tracta d'un factor important que cal tenir en compte, ja que només a partir de les dades estadístiques sobre l'ús de cada camp és possible oferir una visió real dels hàbits de lectura en relació a cada matèria. D'altra banda, les taules no inclouen les dades relatives a la secció infantil, amb la qual cosa es desaten un dels espais de la biblioteca amb més moviment, com demostren les dades sobre els lectors que s'acaben d'exposar. Ambdues dades consten en els resums estadístics que les bibliotecàries envien a la Direcció Tècnica i la seva utilització permet una aproximació més precisa i rigorosa a la demanda bibliogràfica de les biblioteques.

Lectures a la sala general

La taula 45 resumeix les dades sobre els llibres llegits de cada matèria en el període 1921-1924, d'acord amb els resums estadístics que presenten les bibliotecàries:

⁶⁷ Les dades de la secció infantil apareixen separades de la secció d'obres generals a partir de l'any 1924. No s'ha aconseguit trobar les dades globals relatives a aquest any.

Taula 45. Lectures sala període 1921/1924⁶⁸

Matèries	Valls	Olot	Sallent	Borges	Canet	Vendrell	Pineda	Figueres	Total	%
0 Obres generals	3.967	6.413	1.296	560	2.678	7.789	314	2.089	25.106	7,8
087.1 Llibres per a infants	20.197	16.035	11.678	27.396	35.985	39.138	17.924	16.272	184.625	57,0
1 Filosofia	783	311	452	26	322	535	309	314	3.052	0,9
2 Religió i teologia	550	194	234	23	207	339	48	201	1.796	0,6
3 Ciències socials	768	519	555	44	435	710	469	591	4.091	1,3
4 Filologia	625	432	669	142	1.300	609	183	1.181	5.141	1,6
5 Ciències pures	816	863	1.008	52	674	956	485	1.880	6.734	2,1
6 Ciències aplicades	1.219	1.216	2.209	211	1.196	1.829	494	2.910	11.284	3,5
7 Belles arts. Esports	1.802	4.114	1.335	210	1.398	2.350	982	4.520	16.711	5,2
8 Literatura	5.768	3.810	2.956	1.009	5.400	13.804	3.766	11.344	47.857	14,8
9 Història. Geografia	2.206	2.446	1.667	458	1.213	2.629	1.158	5.496	17.273	5,3
Total	38.701	36.353	24.059	30.131	50.808	70.688	26.132	46.798	323.670	100

Font: Elaboració pròpia a partir dels resums estadístics de les bibliotecàries

La interpretació de les preferències temàtiques dels lectors varia substancialment a partir de les dades d'aquesta última taula. La secció infantil se situa en el primer lloc de la demanda bibliogràfica, una posició que es correspon, de fet, amb el nombre elevat d'infants que assisteixen a les biblioteques, gairebé la meitat dels seus usuaris. La Literatura ve a continuació, tot i que a una distància considerable; en tercer lloc se situa la classe 0, Obres generals, empesa per l'ús dels diccionaris generals i les enciclopèdies; i tot seguit, ben a prop, les divisions 9, Història i geografia, i 7, Belles arts. Els últims llocs de la taula, amb els índexs de consulta més baixos, els ocupen la religió, la filosofia, les ciències socials i la filologia. Cal observar la distància enorme que separa la demanda dels llibres infantils i de les obres literàries, de la resta de matèries; així com els índexs de consulta tan baixos de la classe 6, Ciències aplicades, una de les apostes més decidides en la configuració del fons, tal com s'ha constatat en l'estudi de la composició temàtica de la proposta bibliogràfica.

La descripció de les tendències generals no ha d'amagar certes particularitats locals d'interès, com ara, el pes de la demanda de llibres infantils que s'observa a Borges Blanques, un servei convertit a la pràctica en una biblioteca infantil, tal com ja s'apuntava a l'hora d'analitzar la tipologia de lectors que fan un del servei. Pineda i Canet de Mar segueixen una evolució molt similar. Les ciències pures i, sobretot, les ciències aplicades juguen un paper important a la biblioteca de Sallent, una demanda afavorida, molt probablement, pel donatiu municipal especialitzat en la matèria que s'integra en el fons. Els prestatges de la secció de Belles arts tenen un pes significatiu a

⁶⁸ Les dades recollides en la taula mostren un creixement poc significatiu dels llibres llegits en sala durant l'any 1923. El fet es deu a la revisió i unificació de les normes del control estadístic, resolent la confusió entre obres i volums, d'una banda, i separant la consulta dels números corrents dels diaris i revistes de la columna d'obres llegides. *Anuari de les biblioteques populars* (1923), p. 5.

la Biblioteca d'Olot, de la mateixa manera que la Literatura capta molts lectors al Vendrell, així com a Figueres, on els índexs evidencien també una demanda significativa de la secció d'història i geografia.

Lectures en el servei de préstec

Les dades sobre la demanda bibliogràfica o les preferències temàtiques dels lectors varien segons es tracti dels llibres llegits a la sala de lectura o dels llibres demanats a través del servei de préstec. La introducció del préstec a la xarxa de biblioteques populars és un dels avenços més innovadors del sistema bibliotecari català. El servei es va establir, de forma progressiva, a totes les biblioteques a partir de l'any 1920: Valls (maig de 1920), Olot (agost de 1919), Sallent (desembre de 1921), Les Borges Blanques (maig de 1923), Canet de Mar (desembre de 1920), el Vendrell (maig de 1922), Pineda (desembre de 1923) i Figueres (juliol de 1923).

La Direcció Tècnica disposa les condicions per a l'ús del servei de préstec en un reglament aprovat l'any 1920.⁶⁹ Una de les disposicions especifica les obres que queden excloses del préstec: els fulls solts, les enciclopèdies, les gramàtiques i els diccionaris, les obres de la col·lecció local, els llibres per a infants, els números corrents de les revistes, i totes aquelles obres que a judici de la Directora sigui convenient deixar a la Biblioteca.⁷⁰ En un principi, per poder gaudir del servei calia l'aval d'un membre del Patronat, una condició que serà eliminada ben aviat. Un cop superat el tràmit, el lector podia endur-se en préstec un volum de la biblioteca, durant un termini de vuit dies, prorrogables per altres vuit.

Val la pena observar que, inicialment, els llibres per a infants queden exclosos del préstec, una limitació que serà modificada a través d'una disposició aprovada arran de la Cinquena reunió de Bibliotecàries, l'any 1921. La Direcció Tècnica integra el préstec infantil en el servei, a partir d'aquesta data, tot i que amb una sèrie de condicions encara molt estrictes: no es poden inscriure els nois menors de dotze anys, tret que els pares ho autoritzin; s'exclouen els llibres de literatura infantil per a nens de primer grau i les directores són emplaçades a evitar que la secció quedi desguarnida. S'especifica a més, que l'accés dels infants al servei de préstec ha d'estar guiat per un criteri fonamental:

La concessió de llibres en préstec als infants és convenient limitar-la a casos especials, considerant-la potser com a premi o estímul. No s'ha d'oblidar que, per als petits lectors, l'estada a la Biblioteca és tan educadora com la lectura.⁷¹

Les memòries de les bibliotecàries descriuen l'evolució del servei, al qual atorguen una riquesa interpretativa superior a l'hora de valorar l'eficàcia de la biblioteca. Tant les

⁶⁹ "Instruccions de la Direcció Tècnica de Biblioteques Populars", *Anuari de les biblioteques populars* (1922), p. 114-115.

⁷⁰ "La nostra Biblioteca", *El Baix Penadès*, núm. 841 (29 abril 1922), p. 2.

⁷¹ *Anuari de les biblioteques populars* (1922), p. 117.

bibliotequàries com el mateix director de la xarxa, Jordi Rubió, consideren que el préstec ofereix dades més indicatives sobre el moviment real i efectiu del fons de les biblioteques:

El llibre deixat en préstec és el que obté més difusió, i, gràcies a ell, la Biblioteca s'infiltra a tot arreu. Cada volum deixat figura comptat una sola vegada en les estadístiques de la Biblioteca, però en realitat és llegit sempre per més d'un lector.⁷²

La progressiva implantació del servei així com la variació de les condicions del préstec durant aquests anys, dificulten una anàlisi comparativa de la demanda bibliogràfica del servei. La taula 46 presenta l'evolució del préstec entre 1919 i 1925. La taula conté, excepcionalment, les xifres del préstec fins a l'any 1925, per tal de mostrar el fort increment que experimenta el servei en un període tan curt de temps.

Taula 46. Dades de l'evolució del préstec entre 1919 i 1925

Préstec	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925
Valls (1er grau)		165	641	889	2.195	4.453	7.476
Olot (1er grau)	49	309	806	1.131	2.247	2.631	4.908
Sallent (2on grau)				148	315	583	2.613
Borges Blanques (2on grau)					477	911	3.105
Canet de Mar (1er grau)			692	1.050	2.132	3.489	4.677
Vendrell (2on grau)				344	928	1.603	2.938
Pineda (3er grau)						992	2.699
Figueres (1er grau)					577	4.792	6.115

Font: Anuaris de les biblioteques populars.

Les dades de la taula 46 permeten observar que el préstec augmenta de manera constant i significativa amb el pas dels anys, des del moment que el servei s'implanta a cada biblioteca. Malauradament, la manca d'uniformitat de les sèries de dades extretes dels resums de les bibliotequàries fa difícil estudiar l'evolució del servei en el seu conjunt, per la qual cosa s'ha optat per analitzar únicament les dades de préstec corresponents a l'any 1924, el primer en què la informació és uniforme. La distribució temàtica de la demanda del servei de préstec corresponent a l'any 1924, es resumeix en la taula 47.

⁷² *Anuari de les biblioteques populars* (1923), p. 5.

Taula 47. Lectures préstec 1924

Matèries	Valls	Olot	Sallent	Borges	Canet	Vendrell	Pineda	Figueres	Total	%
0 Obres generals	160	77	5	7	109	49	12	49	468	2,2
087.1 Llibres per a infants	1.518	332	113	136	1.073	254	948	1.651	6.025	28,5
1 Filosofia	150	50	24	0	50	26	22	31	353	1,7
2 Religió i teologia	164	66	2	0	58	13	15	24	342	1,6
3 Ciències socials	194	81	8	12	122	47	27	54	545	2,6
4 Filologia	16	12	8	6	16	12	6	7	83	0,4
5 Ciències pures	104	62	9	3	90	47	8	55	378	1,8
6 Ciències aplicades	232	142	61	79	210	106	158	226	1.214	5,7
7 Belles arts. Esports	159	160	12	37	64	64	82	156	734	3,5
8 Literatura	1.522	1.378	296	564	1.520	901	1.307	2.192	9.680	45,7
9 Història. Geografia	234	271	45	67	177	84	114	347	1.339	6,3
Total	4.453	2.631	583	911	3.489	1.603	2.699	4.792	21.161	100

Font: Resums estadístics de les biblioteques

Les dades de préstec mostren un domini aclaparador del préstec d'obres literàries, les quals representen gairebé la meitat del fons servit. Els llibres infantils ocupen la segona posició; un lloc destacable, si es tenen en compte les limitacions imposades als infants per poder gaudir del servei. L'apartat d'història i geografia ocupa el tercer lloc, seguida de ben a prop per les ciències aplicades. L'últim lloc correspon a l'apartat de la filologia, una dada que es correspon a l'exclusió del préstec de la majoria de les obres que formen la secció.

9.2.3 L'avaluació de les bibliotecàries

Els comentaris de les bibliotecàries poden aclarir algunes de les dades exposades fins ara. Les seves valoracions no analitzen de manera uniforme l'ús de cada camp temàtic. Les memòries i els informes dediquen una atenció especial als temes d'estudi proposats per la Direcció Tècnica i les matèries on la demanda lectora és més elevada. D'acord amb aquest procediment, es resumiran en un primer apartat les valoracions dels camps temàtics menys comentats, i s'analitzaran amb més detall les matèries a les quals dediquen més atenció les bibliotecàries: ciències aplicades, literatura, història i geografia i llibres infantils.

La consulta de les enciclopèdies, i especialment de l'Espasa, té un pes determinant en l'ús de la classe 0, Obres generals, una observació reiterada en cada anuari. La Filosofia es disputa amb la Religió l'últim lloc de la demanda bibliogràfica, veient condicionat el

seu ús a l'interès d'un nombre molt reduït de lectors, tal com observa la directora de Canet a la memòria de l'any 1923:

[...] perquè essent pocs els que es dediquen a lectures filosòfiques o religioses, si un dels més constants en aquestes aficions deixa, per algun motiu particular, de venir a la Biblioteca, ja fa canviar totalment l'aspecte estadístic, i fins la casualitat, privant de llegir aquests pocs lectors, podria fàcilment anihilar el moviment de la secció.⁷³

En la divisió 1, Filosofia, es deixa constància de l'interès per l'obra de Ramon Llull, Jaume Balmes, Thomas Carlyle, Ralph Waldo Emerson i Orison Swett Marden; un interès que també abasta, de forma genèrica, els llibres d'història de la filosofia. Els llibres de psicologia, matèria molt ben abastida per Eugeni d'Ors, no deurien atraure en excés els lectors, ja que no es troba cap referència destacable sobre la matèria.

Any rere any, la classe 2, Religió, és una de les seccions menys llegides i el poc préstec que genera es deu a la constància d'uns pocs lectors, quasi sempre membres d'alguna ordre eclesiàstica, i d'unes "poques llegidores; perquè gairebé només hi acuden les senyoretetes".⁷⁴

La classe 3, Ciències socials, tot i suposar un volum important de llibres, no genera una gran demanda, excepció feta de la pedagogia i el feminisme, camps citats en diverses memòries com els més consultats. La demanda de llibres de pedagogia confirma l'encert de l'aposta d'Eugeni d'Ors al reforçar aquesta secció. Les puntualitzacions de la directora de Canet sobre la classe de pedagogia, ciències socials i dret, són molt aclaridores:

Faig presidir el títol de Pedagogia, perquè és gairebé l'únic de la secció que es consulta, juntament amb els llibres del 397, Feminisme, o millor, el que es relaciona amb la dona; de les dues menes d'obres, però, són més consultades les de Pedagogia. El nombre de lectors pedagògics, no obstant, enclou només els mestres i estudiants de mestre (homes i dones).⁷⁵

L'any següent, la directora de Canet amplia la llista de preferències temàtiques amb altres subdivisions, com ara el nacionalisme, la sociologia i, especialment el dret. És de les poques ocasions en què es comenta l'interès per l'apartat del nacionalisme, una matèria que té una presència important en la configuració del fons.

La classe 4, Filologia, sembla generar un interès creixent en la sala de lectura. El moviment dels llibres és molt reduït en el servei de préstec, degut al fet que una bona part de les obres (diccionaris, gramàtiques i altres obres de consulta general) estan excloses d'aquest servei. Mercè Farnès, la bibliotecària de Canet de Mar, constata l'interès per aprendre el francès i l'anglès especialment entre els joves, arran de la implantació de la seva docència en algunes escoles, i exposa la demanda feta per alguns

⁷³ *Anuari de les biblioteques populars* (1923), p. 49.

⁷⁴ *Anuari de les biblioteques populars* (1922), p. 24.

⁷⁵ *Anuari de les biblioteques populars* (1922), p. 24.

lectors de llibres de contes o novel·letes en anglès, una tipologia de llibres que ja es té en francès. La directora de Canet anima a resoldre certes mancances en el camp de la filologia: “Convindria que aquesta secció fos més nodrida, especialment de gramàtiques o mètodes d’aprendre francès i anglès, diccionaris, llibres de conversa i correspondència, que és el que més demanen”.⁷⁶

Totes les biblioteques coincideixen a l’hora d’observar que els llibres de la classe 5, Ciències pures, només interessin als joves estudiants de batxillerat, a la recerca dels manuals bàsics de cada matèria, especialment dels tractats de física i química i d’història natural. Adela Riera, directora del Vendrell, exposa la necessitat d’enriquir la secció amb més obres per a l’ensenyament secundari, talment com ho reclamava el Patronat de Pineda.

La classe 7, Belles arts, una secció “més mirada que llegida”, segons diu Mercè Farnés, no desperta un interès especial. Dues matèries centren l’atenció dels lectors, els esports i la música; a continuació vindrien les obres per aprendre dibuix, obres de decoració i els tractats de ceràmica. La directora de Canet ofereix una aproximació a les preferències musicals, en la memòria de l’any 1925:

Lo preferido por el público (lectoras, especialmente) eran canciones y sardanas. Me han pedido *Cançons*, de Apeles Mestres, i *Cançoner selecte*, de la colecció Pena; (sólo tenemos Beethoven.) En cuanto a las sardanas, aunque me las ha pedido determinando autores y títulos, no he podido servir ninguna demanda. (Sólo tenemos *Sis sardanes per infants*.)⁷⁷

Les memòries recullen molts pocs comentaris sobre la secció dels diaris i les revistes; això, sí, les valoracions són sempre molt positives i es demana, sovint, d’ampliar l’oferta, atès l’increment progressiu dels lectors que acull la secció. La directora de Sallent constata que hi ha un públic especial que gairebé només llegeix diaris i revistes. La secció atrau, específicament, un bon grup de dones que més que llegir les revistes, les miren buscant models i vestits per copiar.⁷⁸ Les bibliotecàries observen com l’increment constant de lectors de la secció es veu aturat, de forma sobtada, arran de l’eliminació de les subscripcions als diaris polítics, acordada pel Consell Permanent de la Mancomunitat, el juliol 1924. Mercè Farnés se’n fa ressò a la memòria de 1925, on comenta com es recorda amb malenconia el temps en què es podien llegir els diaris a la biblioteca.

La memòria de la Biblioteca del Vendrell de l’any 1921 relaciona les revistes per ordre de preferència:

Escena Catalana, D’ací d’allà, Vogue, Chiffons, Lectures pour tous, Je sais tout, Vell i nou, Larousse mensuel, Industria textil, La revista, Guia regional de ferrocarrils, Ibérica, Economia i finances, Agricultura i Butlletí del Treball.

⁷⁶ *Anuari de les biblioteques populars* (1923), p. 48.

⁷⁷ *Anuario de las bibliotecas populares* (1924-1925), p. 45

⁷⁸ *Anuari de les biblioteques populars* (1923), p. 32.

Darrerament s'ha començat de rebre *Vida cristiana*. Altres revistes que es reben i son molt llegides son *Barcelona atracció*, *La mainada* i *Boletín mensual de Olivicultura*.⁷⁹

Dolors Lasalle, pocs dies després de la inauguració de la Biblioteca de Pineda, l'estiu de 1922, escriu al director tècnic informant-lo de l'allau de criatures que assisteixen a la Biblioteca i de l'inquietud que té per mantenir viu el seu interès:

De nens n'hi venen bastants, no tants com els primers dies, perquè els més menuts se n'han cansat, però de totes maneres, els llibres d'infants desapareixen gairebé tots dels prestatges. Això vol dir que aviat aquests llibres seran tots llegits i tinc por que llavors disminueixi l'interès per la Biblioteca per això desitjaria que hi hagués alguna cosa qu'els hi lligués i qu'els fes venir seguit. Per a aconseguir-ho havia pensat que lo millor seria que la Biblioteca estés sotscrita a alguna publicació infantil, *La Mainada*, per exemple, que penso els por ser molt agradable i aixís també tindrien revistes per tothom, del contrari, per la gent menuda no n'hi haurà cap.⁸⁰

La resposta de Jordi Rubió, una setmana després, no dona massa expectatives a la bibliotecària: “M'he resistit fins ara a subscriure les Biblioteques a publicacions infantils que pel seu petit cost són a l'abast de totes les fortunes. És cosa que s'ha d'estudiar i que ja resoldrem més endavant”.⁸¹

Ciències aplicades

“El problema de la lectura dels llibres de tècnica i de ciències en les Biblioteques Populars” és el tema de debat que la Direcció Tècnica proposa per a la cinquena Reunió de Bibliotecàries, celebrada el desembre de 1922. Mercè Farnès, de Canet, detalla l'objecte d'estudi en el seu informe:

[...] quins són els llibres més llegits o sol·licitats, les categories de lectors que s'interessen per ells i la relació que pugui sospitar-se entre la vida industrial o econòmica de la població i les seves predileccions en aquest ram d'estudi.⁸²

Els informes de les bibliotecàries tipifiquen la demanda de la secció com una lectura instrumental que respon, sobretot, a l'interès professional o formatiu de la gent d'ofici. Les consultes més freqüents a la Biblioteca de Valls corresponen a les obres de mecànica, seguides dels llibres d'agricultura. La directora de Sallent, un poble petit, però amb una tradició industrial important, destaca l'interès que els “mecànics, obrers i treballadors de les distintes fàbriques, tallers i fundicions de la vila” manifesten pels

⁷⁹ Arxiu de la Biblioteca Popular del Vendrell. “Memòria de l'any 1921”. La revista infantil *La mainada*, present en la relació dels títols, es deuria rebre com a donatiu, ja que la Direcció Tècnica s'oposa a la seva subscripció, tal com es veurà més endavant.

⁸⁰ Arxiu de la Biblioteca Popular de Pineda, “Correspondència”, carta núm. 6, de 3 de juliol de 1922.

⁸¹ Arxiu de la Diputació de Barcelona, C-876, “Biblioteca de Pineda”, carta de Jordi Rubió, de 8 de juliol de 1922.

⁸² *Anuari de les biblioteques populars* (1922), p. 25.

llibres de mecànica, de maquinària, d'enginyeria i d'indústries diverses.⁸³ L'interès per la tecnologia a Sallent es converteix en interès per l'agricultura, i especialment per l'oleïcultura, a les Borges Blanques, sector que constitueix la font principal de riquesa de la comarca. L'interès per l'agricultura també es dona al Vendrell, on la viticultura, i la indústria i el comerç de begudes són la base econòmica.

Tal com ja s'ha apuntat, la Direcció Tècnica atén les necessitats econòmiques i professionals específiques de cada localitat, adquirint la bibliografia especialitzada sobre les matèries del seu interès. La tramesa al Vendrell de llibres de vinicultura i viticultura és una mostra significativa d'aquesta aposta. L'atenció de les particularitats econòmiques locals es complementa amb un impuls de la bibliografia general del camp de les ciències aplicades, tal com ho confirma Glòria Sancho, en la memòria de l'any 1923, a l'observar que es tracta d'una de les seccions que més s'ha anat enriquint amb les trameses de la Direcció tècnica.⁸⁴

La bibliotecària de Sallent, Glòria Sancho, valorarà com un cas excepcional i un honor per a la biblioteca i la seva població el fet que, l'any 1927, les obres de la classe 6, Ciències aplicades, ocupin el primer lloc en l'ordre de preferència dels llibres llegits a la sala de lectura, per davant de la Literatura:

Es curioso el caso de que la sección que en la sala de lectura ocupa el primer lugar, ocupa el cuarto en préstamo. Parece que las obras de estudio habían de tener preferencia a llevárselas para estudiarlas en casa, y no es así; éstas prefieren consultarlas en el silencio y recogimiento de la Biblioteca, más propicio para la meditación y estudio, y para leer en casa, incluso en alta voz ante la familia reunida, prefieren llevarse obras de Literatura y viajes.⁸⁵

La memòria de la Biblioteca de Sallent, de l'any 1928, inclou una relació dels llibres de la secció més sol·licitats en préstec aquell any: *El médico en casa: tratado de higiene y de medicina popular para uso de los padres de familia*, de la Doctora Fanny (11 préstecs); *Tratado práctico de reparación de automóviles*, de Víctor W. Pagé, (7); *Tecnología química de los textiles*, de P. Hermann, (7); *Mi vida y mi obra*, de Henry Ford, (6); *Manual del ingeniero*, de Giuseppe Colombo (6); *La mecánica al día*, de Thomas W. Corbin (6); *Voleu construir un aparell de radiotelefonía? Com podeu fer-vos un aparell típic de galena*, de Nicolau S. Maluquer (6); *El contramestre de teixits*, de J. Vilaseca (6); etc.

En canvi Maria Pilar Herp, la directora d'Olot, es dol que malgrat la importància de les indústries locals que donen feina a una part important de la població, són comptades les persones que assisteixen a la Biblioteca a consultar els llibres de les seccions de ciència i tècnica. Constata el desinterès dels obrers per una matèria que, pràcticament, només

⁸³ *Anuari de les biblioteques populars* (1922), p. 16.

⁸⁴ *Anuari de les biblioteques populars* (1923), p. 31.

⁸⁵ *Anuario de las bibliotecas populares* (1927), p. 17-18. Fins a l'any 1923 els anuaris estan redactats en català. La repressió cultural i nacional endegada per la Dictadura de Primo de Rivera obligarà a redactar els anuaris en castellà durant els anys del directori militar.

atrau a l'estudiant que busca “explicacions més extenses que les que li dóna el manual de l'escola”.⁸⁶

La bibliotecària de Canet, per la seva banda, valora positivament el volum de llibres de la secció, ja que no s'ha presentat cap dificultat a l'hora d'atendre el gran nombre de lectors interessats per la matèria, que agrupa en les classes següents: mestres, escolars, lectores de la subdivisió d'Economia domèstica, tècnics i gent d'ofici. Els mestres busquen completar el seu saber enciclopèdic. Els escolars poden ampliar els seus estudis, fins i tot un grup d'estudiants de nivell superior que s'interessa especialment pels llibres de comerç, la correspondència comercial i la tenidoria de llibres. Entre els títols més consultats per aquests últims cal citar *Tratado didáctico de teneduría de libros*, de Miguel Bofill y Trías, o *Documentos mercantiles de uso corriente y de fácil transmisión*, de Francisco Grau Granell. El grup de matèries d'Economia domèstica (cuina, labors i cura dels infants) es consulta exclusivament per dones, noies, principalment. Finalment, la bibliotecària de Canet cita el grup dels tècnics i de la gent d'ofici que, lògicament, s'adrecen als seus camps d'interès professionals. A banda de la Literatura, l'Economia domèstica és el camp més sol·licitat per les lectores de totes les biblioteques, tal com observen la majoria de les bibliotecàries.

Literatura

La matèria més llegida i demanada en préstec a totes les biblioteques populars és la Literatura o, per ser més exactes, les obres de creació literària i, específicament, la novel·la. L'anuari de l'any 1927 està dedicat a l'estudi de “las preferencias de público en orden a los libros de imaginación, a base de las observaciones hechas en la sección de préstamo a domicilio”.⁸⁷

A la introducció de l'anuari, escrita pel director de la xarxa, es justifica la tria del tema i se situa el debat:

Uno de los problemas que más preocupa al personal que rige las Bibliotecas Populares es el que plantea la avidez inexplicable de buena parte de su público por la lectura de obras de imaginación. Los concurrentes a una Biblioteca no cambian de naturaleza al franquear las puertas del edificio, y siempre estarán en mayoría los lectores que a él acudan en demanda de libros puramente recreativos. Tan digno de ser atendido es el interés de esta parte del público, como el del núcleo que necesita y consulta obras de estudio. La austera actitud de los que condenan como un lamentable extravío la afición a la lectura de novelas, resulta pedante y, lo que es peor, contraproducente, en una biblioteca que, por su carácter, ha de acoger a toda clase de lectores.

Pero claro está que nuestras Bibliotecas ni pueden ni deben adquirir todo lo que el público pide en este ramo de libros. Una selección severa se impone, y es natural que en ella no siempre estarán representados todos los títulos solicitados por los

⁸⁶ *Anuari de les biblioteques populars* (1922), p. 12.

⁸⁷ *Anuario de las bibliotecas populares* (1927), p. 5.

lectores que se *especializan* en la lectura de novelas. Es posible que se quejen y aun que manifiesten su descontento, pero este resultado ni ha de sorprendernos ni descorazonarnos. Una biblioteca es un instrumento de cultura, y poca o ninguna eficacia tendrá el maestro que anduviera a remolque de sus discípulos. El paladar más estragado por la lectura sin tasa de novelas, acabará por alternarlas muy gustoso con los libros de viajes y exploraciones geográficas, por ejemplo. Y si no es así, y se pierde un lector, tampoco ha de preocuparnos demasiado. Al fin y al cabo, no es una medida de cantidad, sino de calidad la que sirve de exponente a la eficacia de una biblioteca.⁸⁸

Glòria Sancho presenta un informe molt detallat sobre el tema: “Consideraciones sobre la lectura de novelas en la Biblioteca de Sallent”.⁸⁹ La secció de literatura compta amb el major nombre d’obres, però, tot i així és difícil satisfer la demanda que genera. El grup de lectors és el més nombrós i divers de la biblioteca, ja que el formen persones d’ambdós sexes, de diferents edats i nivells culturals:

1o. El grupo ilustrado o más culto; 2o. El que posee una no tan vasta cultura como el anterior, pero sí la necesaria y suficiente para apreciar la belleza de una obra literaria, y 3o. El grupo de cultura inferior, con insuficiente preparación cultural para descubrir el valor de las obras que lee.

El primer grup el formen tant gent amb estudis, com persones autodidactes que han adquirit una cultura pròpia, amb esforç i voluntat, i amb una constància en la tria de bones lectures. És el grup més reduït i el formen uns quants homes d’edat adulta. Són les persones que han llegit les obres dels clàssics a més de la “historia de las literaturas, críticas, antologías literarias, obras completas de varios de los principales autores en Literatura, las obras de los padres de la Iglesia, y, también, por extensión, obras de Filosofía, Religión, Ciencias Sociales e Historia”. Del tercer grup no s’especifica cap dada.

El segon grup és el més nombrós i heterogeni. La directora de Sallent comença per analitzar la diferència en la tria de les lectures entre els homes i les dones. La valoració que fa dels interessos de les lectores és molt crítica.

Es de lamentar que en un pueblo sea tan notoria la diferencia entre la cultura del hombre y la de la mujer. Aparte un reducido grupo de familias en las que se encuentran mujeres de una cultura bastante sólida, por regla general abunda muchísimo en los pueblos el tipo de mujer y jovencita ignorante, supersticiosa en extremo, tanto más cuanto mayor es su ignorancia, hallándose este tipo de mujer, no sólo entre la clase más humilde de la sociedad, sino, también, entre aquellas que en apariencia deberían poseer una más elevada cultura.

L’home que viu en un poble, per regla general, procura instruir-se amb tots els mitjans que té a l’abast. L’interès prioritari pel ram o l’ofici que l’ocupa no exclou l’atenció en d’altres camps del saber que li proporcionen una certa cultura indispensable, en qualsevol acte de la vida social.

⁸⁸ *Anuario de las bibliotecas populares* (1927), p. 6.

⁸⁹ *Anuario de las bibliotecas populares* (1927), p. 33-38. Per agilitar la lectura, no es repetirà la nota de cada una de les cites, atesa l’extensió curta de l’informe.

En cambio, en la mujer que vive en estas mismas condiciones, apartada de los grandes centros de cultura, no conociendo otra instrucción que la de la escuela primaria, ya completamente olvidada al hacerse mayor, la cultura, esa postcultura escolar y autocultura, adquirida después con un poco de buena voluntad y espíritu de observación, que le permita crearse una cultura propia, es casi nula, sometida, como está, a la monotonía del quehacer cotidiano de la casa, que la convierte en esclava de la misma.

Per a la bibliotecària de Sallent, tret d'honroses excepcions, la cultura es converteix en un patrimoni del qual resten excloses les dones.

Gloria Sancho valora la utilitat del servei de préstec per conèixer millor les preferències dels lectors, ja que li permet establir una relació més directa amb ells. El moment del retorn dels llibres és un bon moment per deduir la “psicologia” del lector, demanant la seva opinió sobre les obres llegides. Quan la recerca es dirigeix als homes, aquests opinen amb entusiasme i criteri personal, observa la bibliotecària. En canvi, quan les indagacions s'adrecen a les lectores, la resposta és, en moltes ocasions, decebedora, ja que gairebé totes expressen els mateixos gustos i preferències literàries:

A este grupo pertenecen la mayor parte de jóvenes de hoy día, que, como si fueran salidas de un mismo molde, son iguales, no sólo en gustos y aficiones, sino, también, en sus gestos y actitudes; no siguen otra norma que las impuestas por la moda ni frecuentando más cátedra que el cine.

La influència d'aquest nou mitjà afecta a l'ús que es fa de la biblioteca popular:

Las revistas de moda son casi las únicas obras que atraen a la sala de lectura de la biblioteca a este grupo especial de lectoras y se sirven del préstamo única y exclusivamente para leer novelas, y aún de éstas con preferencia las adaptadas a la pantalla. Si no las tenemos de iguales asuntos o argumentos que las películas que les han interesado, las piden semejantes, es decir, que en su acción y desarrollo sean novelas cinematográficas.

En muchas ocasiones ignoro el programa de los cines, y lo deduzco por las demandas que me hacen. En esta forma han salido de la Biblioteca, disputándose las por varios días, según su actualidad, las obras *La reina mártir* (por la película *María Estuardo*), *La emperatriz Eugenia de Montijo* (por *Violetas Imperiales*), *Juana de Arco*, *Genoveva de Brabante*, *Manón Lescaut* (por *Los amores de Manón*), *La novela de un joven pobre*, *Felipe Derblay*, *Boy*, *La casa de la Troya* y tantas otras.

Aquestes joves cerquen històries amb intrigues, amb emocions violentes i un final feliç:

Gastan de las novelas que presentan asuntos e intrigas de las clases elevadas, de la *alta sociedad*, como dicen ellas, que describan el lujo suntuoso de palacios, habitados por caballeros de frac y damas con deslumbrantes trajes y joyas; donde tengan lugar duelos en que se halle en peligro la vida de un esposo ultrajado, de un hermano ofendido, etc., etc. todo este mundo para ellas ignorado, pero que, entrevisto en el cine, las seduce y atrae con el atractivo de todo lo vedado.⁹⁰

⁹⁰ *Anuario de las bibliotecas populares* (1927), p. 39.

L'esforç de la bibliotecària en recomanar lectures romàntiques de qualitat es resol amb una decepció rere l'altra. Les obres de Chateaubriand, de Lamartine, de Musset o de Jorge Isaacs les troben pesades, monòtones, avorrides o massa innocents.

M. Dolors Lassalle, de la Biblioteca de Pineda, exposa una opinió semblant: les lectores de novel·les demanen obres que parlin de forma planera, "tal cual son ellas, sin pretensiones ni estilo muy elevado". I és de l'opinió que no serveix de res esforçar-se perquè llegeixin obres més escollides: "Me dicen que quieren novelas que hablen de amor, que tengan muchas preguntas y respuestas". Fins i tot, les noies solteres "si bien sus preocupaciones no son tan apremiantes y podrían leer algo más, prefieren, debido a la falta de los libros indicados, comprar novelas de cine, sin estilo, sin forma, sin nada [...] la mayor parte de ellas perjudiciales para su recta formación".⁹¹

L'informe de Mercè Farnès, de Canet de Mar, detalla amb més precisió les preferències literàries de les lectores: "Las obras predilectas son las sentimentales, y más si se desarrollan en un ambiente de lujo y refinamiento. Así, el subtítulo "novela de costumbres aristocráticas" hace que si la obra está en la Biblioteca, se la lleven al instante".⁹²

La Glòria Sancho es plany del poc interès per la cultura d'una bon nombre de dones, en especial de la classe "humil". Tanmateix, diposita les seves esperances en un altre grup de lectores, poc nombrós encara, que ofereix un interès més gran:

Es un grupo de mujeres, y jóvenes también, que siguiendo quizás las mismas huellas que las anteriores, por lo que decíamos de la gran influencia de aquellos medios, tienen ya una más sólida preparación, estando en mejores condiciones para asimilar lo que leen, viendo las cosas desde otro punto de vista que ya les permite una selección de ideas, aceptando las verdaderas y desechando las erróneas y mostrando interés en apropiarse una cultura que comprenden las ha de situar en un nivel de superioridad en la vida social.⁹³

Aquestes lectores "de aspecto sencillo e incluso dedicadas a trabajos humildes, que no hace sospechar posean delicada espiritualidad" han llegit "las buenas novelas de las diversas Literaturas traducidas al catalán y al castellano, y las mejores de la Literatura catalana y castellana". Aquestes lectores fan comentaris de les obres que llegeixen, elogien els autors i fins i tot "vuelven a leer las obras tiempo después de haberlas leído, para hacerse más perfecto cargo de ellas".⁹⁴

Per la seva banda, els homes es diferencien de les dones en què no són exclusivament lectors de novel·les. Són, en la seva majoria, joves que comencen a exercir algun ofici o professió, i que complementen la lectura instrumental amb una lectura recreativa o d'esbarjo. La influència de les novel·les cinematogràfiques també es deixa sentir en

⁹¹ *Anuario de las bibliotecas populares* (1928), p. 69.

⁹² *Anuario de las bibliotecas populares* (1927), p. 65.

⁹³ *Anuario de las bibliotecas populares* (1927), p. 39.

⁹⁴ *Anuario de las bibliotecas populares* (1927), p. 39-40.

aquest grup, especialment entre els lectors més joves, de catorze a divuit anys, delerosos de llegir sobretot novel·les d'aventures, atrets per la figura dels herois de les pel·lícules americanes.

La bibliotecària alerta sobre els perills del gènere sempre que sigui l'únic interès dels joves:

[...] si esta lectura es la única que nutre las inteligencias, todavía en formación, de la juventud, ya exaltada por las fáciles conquistas de los héroes de la pantalla, las cuales, por penetrar en su imaginación por medio de la vista, que graba más las ideas, dejan aún más profundas huellas en su maleable inteligencia.⁹⁵

Avisats dels perills, Glòria Sancho aposta per ampliar la secció preferida dels lectors, ja que la novel·la acostuma a ser la porta d'accés a la lectura de la resta de seccions de la biblioteca.

Este aumento en la sección de novelas facilitaría separarlas por agrupaciones, según fueran estas novelas históricas, románticas, realistas, de aventuras, humorísticas, de costumbres, cinematográficas, de intrigas y de tantísimas otras divisiones como podrían hacerse, acercándonos más por este medio a los gustos y preferencias del lector; sin dejar por esto de inducirle a una posible depuración de sus gustos literarios, que le permitiera realizar en poco tiempo una acertada selección entre las obras que le ofrece la Biblioteca.⁹⁶

La majoria dels lectors escull els llibres indistintament en català i castellà. Les preferències es decanten per les literatures castellana, catalana, francesa i anglesa. De la resta de literatures, ben poca cosa, tret de la Literatura russa.

Mercè Farnés, directora de Canet, centra el seu informe en l'estudi de la literatura castellana y de les literatures traduïdes al castellà. Durant l'any 1927, han utilitzat la secció 179 lectors: 94 homes i 85 dones; unes xifres que no indiquen un ús massa elevat de la secció. Tot seguit, en presenta el perfil professional. Primer descriu el grup dels homes:

29 obreros de fábrica, 21 estudiantes y colegiales mayores de catorce años, 11 personas de estudios superiores (maestros, sacerdotes y religiosos, etc.), 33 personas de oficio (carpinteros, músicos, pintores, electricistas, carabineros, guardias civiles, relojeros, cerrajeros, zapateros, albañiles, ladrilleros, ferroviarios, panaderos, fabricantes, comerciantes y escribientes).⁹⁷

I tot seguit, el grup de les dones, la majoria treballadores:

35 obreras de fábrica, 28 que se dedican a sus labores o al trabajo de la fábrica en casa, 8 maestras, 6 estudiantes y colegialas mayores de catorce años, 5 modistas, 2 dependientas y 1 bordadora.⁹⁸

⁹⁵ *Anuario de las bibliotecas populares* (1927), p. 40.

⁹⁶ *Anuario de las bibliotecas populares* (1927), p. 42.

⁹⁷ *Anuario de las bibliotecas populares* (1927), p. 67.

⁹⁸ *Anuario de las bibliotecas populares* (1927), p. 67.

Els autors castellans més llegits en el servei de préstec han estat: Miguel de Cervantes, Pedro Antonio de Alarcón, Benito Pérez Galdós, Alejandro Pérez Lugín, Gustavo Adolfo Bécquer, Luis Coloma, Alfonso Danvila, Vicente Blasco Ibáñez, José M. Pereda, Ricardo León, Manuel Polo y Peyrolón, etc. Per precisar millor la informació, la bibliotecària relaciona els títols de literatura castellana més sol·licitats: *Los cuatro jinetes del Apocalipsis*, de Vicente Blasco Ibáñez (17 préstecs); *La casa de la Troya*, de Alejandro Pérez Lugín (17); *Al primer vuelo*, de José M. Pereda (15); *Currito de la Cruz*, de Alejandro Pérez Lugín (15); *El niño de la bola*, de Pedro Antonio de Alarcón (14); *Despertar para morir*, de Concha Espina (14); *El sombrero de tres picos*, de Pedro Antonio de Alarcón (13); *Boy*, de Luis Coloma (12); *Marianela* de Benito Pérez Galdós (12), etc.

Cal observar que la relació d'autors, corresponent a l'any 1927, ja inclou alguns noms que inicialment no formaven part dels lots inicials de les biblioteques o bé hi tenien una presència molt poc significativa, com és el cas de Vicente Blasco Ibáñez, Pedro Antonio de Alarcón o Benito Pérez Galdós. Aquests autors, a més, ocupen les primeres posicions de la demanda lectora.

De les literatures traduïdes al castellà, se cita a Victor Hugo, Delly i Guy Chantepleure com els autors més demanats de la literatura francesa. Les obres més prestades han estat: *Cuesta abajo*, de Henri Ardel (19); *Humo de gloria*, de Jeanne de Coulomb (17); *Una deuda de honor*, de M. Maryan (17); *El final de una walkyria*, de Delly (16); *Nuestra señora de París*, de Victor Hugo (15) i *El gran amor*, de Guy Chantepleure (14). Els autors més llegits de la literatura anglesa són Walter Scott, Charles Dickens i Frederick Marryat. Els títols que han sortit més vegades en préstec: *Las minas de Salomón*, de H. Ridder Haggard (14); *La simpática Arabel*, de Ruck (14); *La isla del tesoro*, de Robert Louis Stevenson (12), *La golondrina*, de Charles Gilson (11) i *El Conde Leicester*, de Walter Scott (11). De la resta de literatures traduïdes al castellà, sobresurt el títol d'una autora alemanya que tindrà un èxit important a l'època: *La criada del alcalde*, de E. Marlitt.

En general, el anuaris recullen pocs comentaris sobre els autors i les obres més demanades de literatura catalana. Únicament a l'anuari corresponent als anys 1924-1925, M. Dolors Lassalle, de Pineda, cita com autors més llegits: Josep Roig y Raventós, Àngel Guimerà, Marqués de Camps, Dolors Monserdà de Macià, Alfons Roure i Narcís Oller. També anota com un cas curiós el fet que no li han demanat mai cap obra de Jacint Verdaguer i molt poques de Joan Maragall.

La directora de la popular d'Olot, fa una valoració semblant quan comenta l'èxit d'un curs de literatura catalana organitzat per la biblioteca:

El curset terminà amb una conferència sobre els clàssics catalans. Aquesta conferència, i una llista d'obres de clàssics catalans existents a la Biblioteca, que fou repartida posteriorment, han donat un resultat ben afalagador, la intensitat del qual no es pot precisar encara, car és d'unes setmanes ençà que comencen a

demanar-se amb freqüència obres clàssiques catalanes, que amb els tres anys que sóc a Olot no m'havien estat mai demanades.⁹⁹

Més d'una biblioteca reclama més autors catalans, com és el cas de Mercè Farnès, de Canet de Mar, que observa encuriosida com els lectors del poble troben a mancar autors catalans, mentre que la majoria de la colònia estiuejadora, li demana autors castellans moderns.¹⁰⁰

Altres biblioteques comenten la gran demanda que tenen els autors de novel·les d'amor com Guy Chantepleure, Delly o M. Maryan, sobretot entre les noies obreres que, una vegada esgotada aquesta font de lectura, demanen els drames de *La escena catalana*. De fet, diverses biblioteques citen el teatre com un dels gèneres més sol·licitats, després de la novel·la. Així ho constata M. Dolors Lassalle, de Pineda:

La Escena catalana, obras teatrales, escritas ya para un público menos culto, más heterogéneo, son leídas por un número crecidísimo de lectores, llegando al extremo de pedir cinco o seis ejemplares de una sola vez.¹⁰¹

Pel que fa a aquest setmanari teatral, Jordi Rubió alerta a la Bibliotecària de Sallent sobre alguns números pujats de to:

Entre els quaderns que deu anar rebent de "La Escena catalana", veurà V. que de vegades hi surten vaudevills de mal gust que no és convenient que exposi en el públic. Tingui'ls reservats i si algun li fes l'afecte d'ésser marcadament pornogràfic me'l pot retornar.¹⁰²

Però sobretot, els lectors volen novetats, volen les últimes obres d'escriptors catalans i castellans. L'interès per la literatura del moment és manifest, i algunes bibliotecàries es lamenten de no poder atendre la demanda del públic, especialment quan es tracta dels poetes i dramaturgs moderns. M. Dolors Lassalle ho reclama des de Pineda, "nunca es suficiente el número de volúmenes que podemos ofrecer",¹⁰³ Mercè Farnès es lamenta, des de Canet, que la secció no estigui prou nodrida i hagi "de deixar inservides moltes demandes d'obres corrents i vulgaritzades".¹⁰⁴ I Adela Riera, del Vendrell, proposa ampliar la secció per atendre la demanda dels lectors, ja que "és migrat el fons que posseïm i no podem acontentar-los moltes vegades".¹⁰⁵

La Direcció Tècnica impulsarà a partir de 1923 un servei de lots circulants d'obres literàries, que s'aniran passant d'una biblioteca a l'altra, per tal d'aprovisionar suficientment la secció, sense haver de fer una despesa excessiva. D'aquesta manera la

⁹⁹ *Anuari de les biblioteques populars* (1923), p. 22.

¹⁰⁰ *Anuari de les biblioteques populars* (1922), p. 22.

¹⁰¹ *Anuario de las bibliotecas populares* (1928), p. 69.

¹⁰² Arxiu de la Biblioteca Popular de Sallent, "Correspondència", carta núm. 65, de 18 de maig de 1921. Jordi Rubió inclou un comentari similar en la carta que adreça a Mercè Farners, directora de la popular de Canet, en la mateixa data.

¹⁰³ *Anuario de las bibliotecas populares* (1924-1925), p. 58.

¹⁰⁴ *Anuari de les biblioteques populars* (1923), p. 47.

¹⁰⁵ *Anuari de les biblioteques populars* (1923), p. 63.

Direcció atindrà una demanda fugissera, formada per títols d'interès passatger i que envelleixen de seguida. Les bibliotecàries poden proposar la llista de títols que s'haurien d'incloure en els lots, que un cop llegits s'adjudicaran en propietat a cada biblioteca, segons les preferències demostrades per cadascuna. Com es pot veure, les bibliotecàries van assumit, de mica en mica, un cert protagonisme en la tria del fons. Les estadístiques i la correspondència amb la Direcció Tècnica deixen constància de l'èxit de la proposta.

Història i geografia

La classe 9, Història i geografia, ocupa sempre un dels primers lloc en l'ordre de preferència dels llibres llegits. L'estudi més acurat sobre la secció el presenta la Biblioteca de Canet de Mar, a l'Anuari de l'any 1928: "Libros preferidos de la sección de Historia y geografía".¹⁰⁶ Segons l'informe, la secció interessa majoritàriament als homes, joves i nens.

Las mujeres que la frecuentan son contadísimas [...] En todo caso, si leen libros de Historia y Geografía (exceptuando las de carreras, Maestras, estudiantas del Magisterio) han de ser biografías de carácter amoroso o que traten de aventuras novelescas; tales como *Los amores de Chopin*, *La novela de una Emperatriz*, *Aventuras de Napoleón*, *María Luisa íntima*, *Los Aguiluchos*... Una joven me preguntó si teníamos las cartas que Napoleón escribió a Josefina; porque de Napoleón sólo le interesaba los amores con Josefina primero, y con María Luisa, después.¹⁰⁷

Segons la bibliotecària, les matèries incloses en aquesta secció "no son materias propias de mero pasatiempo, antes bien, ciencias instructivas y que constituyen una de los principales factores de la verdadera cultura".¹⁰⁸ Per això, s'hi apropen els amants de la lectura seriosa a la recerca d'informació sobre fets històrics recents o sobre les últimes exploracions polars: "los libros que tratan de grandes viajes, los de aventuras por países vírgenes, los de luchas con las fieras [...] tan pronto los recibimos, sin apenas darnos tiempo para registrarlos, ya son solicitados en préstamo".¹⁰⁹ Per a la bibliotecària, la lectura d'obres on es relaten aventures emocionants són la porta d'entrada per avançar en l'estudi seriós de la història i la geografia.

Els títols més sol·licitats en préstec durant l'any 1928 han estat: *La tragedia del Polo: relación cronológica del trágico vuelo del "Italia"*, de Agustín Piracés (18 préstecs); *Mi aeroplano y yo ("We")*, de Charles Augustus Lindberg (17); *Història general de Catalunya*, de M. Serra y Roca (16); *Viaje de un joven alrededor del mundo*, de Samuel Smiles (15); *La epopeya del "Krassin": el trágico vuelo del "Italia" al Polo Norte*, de Trusekeff (14); *Historia de España*, de Ángel Salcedo (12); *Sobre el Polo Norte en*

¹⁰⁶ *Anuario de las bibliotecas populares* (1928), p. 56-62.

¹⁰⁷ *Anuario de las bibliotecas populares* (1928), p. 56-57.

¹⁰⁸ *Anuario de las bibliotecas populares* (1928), p. 58.

¹⁰⁹ *Anuario de las bibliotecas populares* (1928), p. 59.

dirigible, de Roald Amundsen (10); *Cuatro años en los hielos del Polo*, de Otto Sverdrup (10); *Los amores de Chopin*, de Carmela Eulate (9), etc.

Mercè Farnès, de Canet de Mar, ja apuntava, en anteriors anuaris, algunes de les pràctiques lectures de la secció. A la memòria de l'any 1923, concretava els temes que més es demanaven: història de Catalunya, llibres de viatges, biografies, història d'Espanya i història universal. De totes aquestes matèries, sembla que la més mal servida és la història de Catalunya, un apartat que la bibliotecària proposa d'ampliar, ja que no tenen prou obres per respondre a la demanda dels lectors.¹¹⁰

La majoria de biblioteques coincideixen alhora d'assenyalar els llibres de viatges i d'exploracions com les obres que més han interessat de la secció, seguits de les biografies de personatges cèlebres. Emma Gifre considera que aquesta secció és per als homes el mateix que representa la de novel·les per a les dones.¹¹¹

Biblioteca infantil

S'han deixat per al final, els comentaris de la secció infantil. Una secció que, en poc temps, guanya un protagonisme decisiu a la xarxa i va definint un espai propi dins de la biblioteca, quan no es converteix en la seva raó de ser, tal com deuria succeir a les Borges Blanques.

A l'Anuari de l'any 1925, Glòria Sancho detalla els llibres preferits pels infants:

Los que han tenido mayor aceptación son las novelitas de Folch y Torres, los cuentos de la colección Araluce, los de Perrault y las *Rondalles catalanes*. No obstante se han leído todos, hasta los de estudio y divulgaciones científicas adaptadas a la infancia, pero los primeros se los disputan; cuando una niña devuelve uno, otra ya lo está esperando.¹¹²

La bibliotecària de Canet, Mercè Farnès, descriu la imatge i el funcionament de la secció amb molta precisió. A les anotacions que inclou en els fulls estadístics de l'any 1920, observa com el fons es queda curt per atendre l'allau d'infants que van a la biblioteca:

[...] els llibres pels nois són en quantitat insuficient; convindria enviar les col·leccions del Patufet, La Rondalla del Dijous, les publicacions Muntanyola, etc. Tot el que hi hagués en català en aquest gènere.¹¹³

A la memòria de l'any 1925, cita els títols de més d'èxit a la sala de lectura: la col·lecció "Vidas de santos", que agrada molt als infants; l'obra enciclopèdica *Tesoro de la Juventud*, un èxit que atrau petits i grans per igual; i els volums de la "Biblioteca

¹¹⁰ *Anuari de les biblioteques populars* (1923), p. 48.

¹¹¹ Emma Gifre, *Quines són les matèries...*, p. 8.

¹¹² *Anuario de las bibliotecas populares* (1924-1925), p. 18.

¹¹³ Arxiu de la Biblioteca Popular de Canet, "Llibre de la Sala de lectura, estadístiques, gener 1920".

gentil”, per la qual tenen preferència fins i tot les dones casades. Però, sobretot, comenta que els lectors es disputen les obres que porten en el títol la paraula “rondalles”. El comentari sobre l’èxit de les rondalles es repeteix l’any següent:

[...] los niños pequeños y muchas niñas mayorcitas que ya trabajan, no quieren leer nada más que cuentos populares o muy sencillos. Así, lo que prefieren son les *Rondalles*, o sea cuentos populares, en catalán, sin distinción de autores, y después los cuentos de Grimm, Perrault, Andersen, etc.¹¹⁴

Pel que fa el préstec, la Mercè Farnés observa:

En el préstamo lo que se ha leído más son los libros de cuentos y los de literatura clásica arreglada para los niños, en forma de cuentos; después el más grande interés ha sido para las novelas dedicadas a la juventud. Escasean aún mucho las novelas de aventuras, a pesar de las nuevas adquisiciones, pues los lectores que se dedican a ellas son numerosos.¹¹⁵

L’èxit general de la secció no enlluerna, i més d’una bibliotecària es dol que no tots els infants estan igual de ben servits: “La Sección infantil va aumentando mucho en libros para los niños mayores y hasta para la juventud, pero para los niños pequeños aumenta muy poco”.¹¹⁶ L’increment d’aquesta oferta de llibres per als infants, cada cop més variada i interessant, captiva també, segons la directora de Pineda, l’atenció dels lectors adults que s’interessen per les novel·les d’aventures, les històries de Josep M. Folch i Torres o els llibres científics elementals.

I mentre algunes bibliotecàries demanen llibres adreçats als petits lectors, d’altres troben a faltar llibres per als joves i, fins i tot, proposen la creació d’una secció específica per a ells. Glòria Sancho, des de Sallent, així ho exposa:

Verdaderamente escasean obras para la juventud. Entre la Biblioteca infantil y la de adultos cabe esta otra Biblioteca para la juventud, que habría de ser más extensa. Las pocas obras que tenemos de esta índole que despiertan el interés de la juventud son absorbidas en cuanto llegan.¹¹⁷

En qualsevol cas, no és estrany que la secció infantil guanyés cada cop més protagonisme, a mesura que l’infant el guanyava. Val la pena citar el comentari de la Maria Rossell, de les Borges Blanques:

Es curiós d’esmentar el cas que els lectors adults llegeixen a domicili llibres de la secció infantil, la qual cosa no succeeix mai a la Biblioteca; tal vegada aquests llibres són llegits i comentats en alta veu per l’amorós pare rodejat dels seus fillets.¹¹⁸

¹¹⁴ *Anuario de las bibliotecas populares* (1926), p. 52.

¹¹⁵ *Anuario de las bibliotecas populares* (1926), p. 52.

¹¹⁶ *Anuario de las bibliotecas populares* (1924-1925), p. 41.

¹¹⁷ *Anuario de las bibliotecas populares* (1924-1925), p. 19.

¹¹⁸ *Anuari de les biblioteques populars* (1923), p. 43.

La dedicació de les bibliotecàries al grup dels infants és important i té en la lectura de contes adreçades als més menuts una de les activitats més difoses a les biblioteques. Unes lectures que Jordi Rubió les anima a multiplicar i enriquir amb noves perspectives, tal com proposa a la directora de Pineda:

Espero molt bons resultats de les lectures que ha organitzat V. a benefici dels infants. Perquè pugui V. aprofitar-se de l'experiència d'una veritable mestra en l'art de recontar històries als petits, costum tan estesa com V. sap en les Biblioteques Nord Americanes, li envio per correu els dols volums del llibre de Miss Sara Cone Bryant que estic segur l'interessarà força. Fora bonic que V. adaptés la seva tècnica a la rondallística catalana, a la història i a la biografia de la nostra terra i a algunes de les obres clàssiques de l'antiguetat.¹¹⁹

Els informes sobre els hàbits de lectura i les preferències temàtiques dels lectors van guanyant espai en els anuaris de forma progressiva, tal com evidencia la varietat de temes tractats en els anuaris de 1928 o 1929: “La lectura de libros de tecnología y ciencias aplicadas”, de C. Puig; “Libros preferidos de la sección de Historia y geografía”, de María Roca; “Los hombres que utilizan el servicio de préstamo”, de Rosa Sarrado; “Los libros de viajes y el servicio de préstamo”, de Maria Pilar Herp; “Impresiones recogidas desde el mostrador del préstamo de libros”, de María Roca; “Las ciencias puras en el préstamo”, de Francisca Farró; “Notas sobre la influencia de la profesión en la lectura”, de Maria Pilar Herp, etc. La informació recollida en aquests informes sobre els hàbits de lectura a les biblioteques, més tard o més d'hora s'haurà estudiar; la recerca, de moment, ha d'aturar-se i tornar a mirar enrere.

9.3 LECTURA INSTRUCTIVA O LECTURA RECREATIVA

Un any després d'assumir la direcció de la xarxa, Jordi Rubió prepara un estudi comparatiu sobre de la vida de les biblioteques populars en els anys 1919 i 1920. L'informe recull diverses dades d'avaluació del serveis: el nombre de lectors i llibres llegits, la mitjana diària de lectors en relació a la població i les preferències de lectura. El director constata el domini gairebé absolut de les obres literàries en l'ordre de preferència dels llibres llegits, una tendència que s'afermarà en els pròxims anys, però que l'any 1921, encara no es veu com a definitiu:

Un canvi o una diferent ponderació dels fons de llibres de les Biblioteques, no podria alterar la proporció que veiem ara establerta? Jo no comparteixo la idea que difongué entre els Bibliotecaris cert fariseisme molt en boga fa vint anys, de que perden el temps els lectors que llegeixen novel·les i obres d'imaginació. Per altra banda, a totes les Biblioteques Populars del món es llegeixen per damunt de tot, obres d'aquest gènere. Però a casa nostra podem presentar el cas de la Biblioteca de Catalunya on les obres de ciències son molt més llegides que les d'imaginació.

¹¹⁹ Arxiu de la Biblioteca Popular de Pineda, “Correspondència”, carta núm. 54, de 30 de maig de 1923. La Direcció Tècnica distribueix a la xarxa l'edició francesa del llibre de Sara Cone Bryant, *Comment raconter des histoires à nos enfants et quelques histoires racontées*.

Aquest cas podria repetir-se en les Populars, si els lectors hi trobessin el fons de llibres requerit per al perfeccionament autodidacte de llur tècnica respectiva, i prova d'això en tenim a la Biblioteca de Sallent, on les obres de ciències aplicades ocuparen el primer lloc en la serie de les llegides en 1919 i el segon en 1920. Recordi's que Sallent demés del fons de llibres donat per la Mancomunitat, posseeix una important Biblioteca local, formada per l'Ajuntament, incorporada avui a aquell, en la qual hi son molt representades les obres de tècnica. Crec doncs que s'ha de procurar enrobustir aquest nucli en les Populars, segons les necessitats i el caràcter de la industria o agricultura de cada localitat.¹²⁰

La lectura pública es debat entre un model ideal de lectura i unes pràctiques de lectura reals. El debat professional ha de resoldre quin és el model de lectura propi de l'espai de la biblioteca, i en la confrontació xoquen diverses propostes: la lectura instructiva i utilitària, enfront de la lectura recreativa, d'esbarjo o de plaer.

Des d'aquesta nova perspectiva, s'entenen millor les observacions de Glòria Sancho, publicades a l'anuari de l'any 1925:

Este año he podido comprobar que los lectores han sido más determinados, más especializados. [...] Han desaparecido casi por completo aquellos lectores que en Memorias de años anteriores calificaba de lectores indiferentes o paseantes, que venían a la Biblioteca porque sí, para pasar el rato, sin idea determinada de lo que podrían leer. En cambio, ahora quedan los verdaderos lectores, los estudiosos, que vienen hasta aprovechando un momento y sabiendo lo que quieren y desean saber [...] éstos, que podríamos llamar los escogidos, ya de la "casa", constantes y estudiosos, han frecuentado más y en mayor número la Biblioteca que los otros, los indiferentes.¹²¹

La funció de la biblioteca al servei de la lectura instrumental sembla prioritària, tal com es desprèn de les paraules de Glòria Sancho:

Las novelas han circulado por todo el público del préstamo, dándose este año la particularidad de que los hombres se han aficionado también a leerlas, pero no por eso han abandonado los libros de estudio; generalmente se llevan dos: uno de la técnica de su oficio, o de la materia que les interese, y una novela para distraerse, como dicen ellos mismos, cuando están cansados de estudiar.¹²²

La tasca instructiva de la biblioteca no desatén, tanmateix, la lectura recreativa, que és la que, com indiquen les xifres, prefereixen els lectors. La Biblioteca de Sallent distingeix cada any amb un premi a dos d'ells que sobresurten en el préstec de llibres. La tria dels lectors escollits, un home i una dona, es fa en funció de l'ús d'aquest servei, amb la condició afegida que els premiats siguin també lectors habituals de la sala de lectura. Les dades d'alguns dels candidats, a través de les quals es confirmen els hàbits de lectura específics d'homes i dones, són les següents:

¹²⁰ Arxiu de la Diputació de Barcelona, lligall 3.735, exp. 2, p. 119-123, informe de Jordi Rubió adreçat al Consell de Pedagogia, amb data 15 de març de 1921.

¹²¹ *Anuario de las bibliotecas populares* (1924-1925), p. 21-22.

¹²² *Anuario de las bibliotecas populares* (1926), p. 24.

El lector J.S., “Es cerrajero de oficio y empleado en una fábrica de tejidos. De unos veinticinco a treinta años de edad. Ha leído 38 volúmenes”. La relació d’obres sol·licitades conté majoritàriament llibres didàctics: gramàtiques i cursos d’idiomes, correspondència comercial, filosofia i art; gairebé tot escrits en francès. Només consten una novel·la i una obra de teatre.

La lectora M.B. “Tiene diez y nueve años y trabaja todo el día en el ramo de confecciones, lo cual no le priva de leer mucho”. Ha llegit 52 obres, gairebé totes elles novel·les d’escriptors europeus i catalans i un poemari de Joan Maragall. Els autors amb més d’un préstec són: E. Marlitt, Josep Lleonart, Guy Chantepleure, Florence L. Barclay, Marià Vayreda, Charles Dickens, Pío Baroja i Narcís Oller.

La lectora M.R. “Tiene unos veinte años y trabaja en una fábrica. Ella misma recorre los estantes y elige las obras que lee”. La majoria dels 35 llibres escollits són de la secció de Literatura, tant en català com en castellà. S’alternen novel·la i teatre, i algun llibre de poesia, amb menys freqüència. Els seus autors preferits han estat: Gregorio Martínez Sierra (*Tú eres la paz, Cartas a las mujeres de España, Abril melancólico*), M. Maryan (*Matrimonio moderno, Anita Damaren, El palacio viejo*) i Luis Coloma (*Boy, Solaces de un estudiante*), a banda de “muchas obras de la Escena catalana”.

El lector R.G. fa de fuster, “Es muy joven, unos veinte años. Muestra gran afición por la lectura, y prefiere las obras de divulgación histórica”. Ha demanat en préstec 26 obres, i les seves preferències es decanten per quatre matèries: història i geografia, ciències naturals, ciències aplicades i filosofia. Només ha agafat en préstec tres llibres de creació literària: *El escándalo*, de Pedro Antonio de Alarcón; l’antologia *Els poetes d’ara*; i el primer volum de les *Obras completas*, de Ramón de Campoamor.

La prioritització de la tasca educadora de la biblioteca i l’ús instructiu del fons ha de conuiu amb una realitat lectora, la que constitueixen fonamentalment els infants i les dones, que busca recrear-se en els móns imaginaris de la ficció. El comentari de Mercè Farnès, de Canet de Mar, parla sol:

También una jovencita me vino con el recado: “-Haga usted el favor de borrar me del préstamo, porque me ha dicho mi madre ; “-Mira, te dejaré ir a la Biblioteca todos los días, si lo deseas (hasta te servirá de paseo), pero no quiero que traigas más libros a casa para pasarte las noches leyendo!!”.¹²³

La valoració positiva de la lectura de plaer rep l’aprovació més contundent en la introducció de l’Anuari de l’any 1927.

Uno de los problemas que más preocupa al personal que rige las Bibliotecas Populares es el que plantea la avidez inexplicable de buena parte de su público por la lectura de obras de imaginación. Los concurrentes a una Biblioteca no cambian de naturaleza al franquear las puertas del edificio, y siempre estarán en mayoría los lectores que a él acudan en demanda de libros puramente recreativos. Tan digno de ser atendido es el interés de esta parte del público, como el del núcleo que necesita

¹²³ *Anuario de las bibliotecas populares (1924-1925)*, p. 47.

y consulta obras de estudio. La austera actitud de los que condenan como un lamentable extravío la afición a la lectura de novelas, resulta pedante y, lo que es peor, contraproducente, en una biblioteca que, por su carácter, ha de acoger a toda clase de lectores.¹²⁴

La biblioteca ha de respectar totes les demandes lectores. Ara bé, el respecte no exclou el deure professional d'impulsar i difondre els bons llibres. Olga Kirchner, des de Figueres, així ho manifesta:

Des del dia del nostre ingrés a l'Escola fins avui se'ns ha inculcat la idea que la nostra missió no es reduïa a donar un llibre a qui el demanés, perquè la Biblioteca Popular no era un negoci financer com una Biblioteca Popular de préstec per abonament, sinó que la nostra missió essencial era la d'ésser avençades d'una nova cultura. Fa prop de quatre anys que serveixo com a avençada a Olot i a Figueres, i em pregunto: Avençades de quin cos d'exèrcit? Qui ens segueix? Qui utilitza les nostres exploracions?.¹²⁵

La bibliotecària de Pineda serà una de les capdavanteres en la defensa aferrissada del paper formatiu de la lectura:

Si de los libros que a mano tenemos fuera dable escoger algunos para nuestros lectores, ¡con qué gusto lo haríamos! ¡Con qué satisfacción pondríamos en sus manos aquellos que mejor pudieran educarlos! Si como a niños pudiéramos dominarlos, ¡cuántas y cuántas veces cambiaríamos sus libros!... ¡Cuántos clásicos leerían! ¡Qué de cosas no aprenderían!... Pero no es posible. Nuestra obra es lenta, muy lenta, y debemos resignarnos dejando que lean lo que les guste y que sean ellos mismos los que, con trabajo, se formen y vuelvan a crearse.¹²⁶

A tall de resum

Els ajuntaments, les entitats locals, els patronats i els lectors han donat la seva resposta a l'oferta bibliogràfica configurada pels tècnics del govern català. El compromís de les institucions locals amb el projecte és evident i l'oferta bibliogràfica rep, en general, una bona acollida, tret de les crítiques rebudes des d'Olot i Pineda, des de posicions ideològiques oposades. Les demandes dels patronats i dels lectors, refermades en molts casos per les bibliotecàries, són ateses inicialment des de la Direcció Tècnica, tot i que amb certes limitacions: es dona entrada a Josep M. Folch i Torres, però amb moderació; no s'obren les portes per a Emilio Salgari; no es subscriuen les revistes infantils, etc.

La tasca educadora de la biblioteca, l'excel·lència cultural i el pes de la lectura instructiva són aspectes determinants del model de col·lecció ideal proposat, que de mica en mica van cedint terreny davant de la realitat lectora. Les preferències temàtiques i les demandes dels lectors s'aboquen prioritàriament al món de la ficció, la imaginació o l'aventura, i privilegien les expressions més contemporànies i els fets més

¹²⁴ *Anuario de las bibliotecas populares* (1927), p. 6.

¹²⁵ *Anuari de les biblioteques populars* (1922), p. 42.

¹²⁶ *Anuario de las bibliotecas populares* (1927), p. 77.

actuals. D'altra banda, infants i adults, lectors i lectores, expressen uns interessos i segueixen unes pràctiques de lectura ben diferents: el món de la ficció captiva, essencialment, els infants, els joves i les dones, principals usuàries, aquestes últimes, del servei de préstec. Els homes s'inclinen per una lectura més instrumental o formativa, amb un ús important de la secció de diaris i revistes, que s'ajusta més al model instructiu proposat, inicialment.

La perspectiva i l'avaluació de les bibliotecàries és decisiva per seguir el diàleg que s'estableix entre els llibres i els lectors i per elaborar estratègies que l'enriqueixen. L'intercanvi d'experiències que es produeix en les reunions de bibliotecàries i la cerca de fórmules operatives amb la Direcció Tècnica per atendre aquest diàleg seran determinants a l'hora d'encaixar el model de lectura ideal amb les pràctiques de lectura reals, en el marc d'una societat i d'unes poblacions en què els índexs d'analfabetisme se situen en unes xifres francament elevades.

Les bibliotecàries han traduït la resposta dels lectors en uns paràmetres i en unes reflexions professionals, que han d'orientar el desenvolupament del sistema bibliotecari a partir d'ara, però que, sobretot, ajuden a valorar l'esforç assumit per complir amb l'encàrrec de difondre la proposta de lectura institucional programada des del govern català i per adoptar les millores necessàries en l'oferta de lectura destinada a la comunitat.

Biblioteca Popular de Pineda, 1922